

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Klára Pelclová

**Použití principu non-refoulement u vyhošťování těžce nemocných
osob v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva**

Diplomová práce

Olomouc, 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Použití principu non-refoulement u vyhošťování těžce nemocných osob v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 10. prosince 2019

Klára Pelclová

Děkuji JUDr. Bc. Marianu Kokešovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce a za cenné připomínky a rady, které mi při psaní práce velice pomohly.

Obsah	
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	9
1 Štrasburský systém ochrany lidských práv	12
1.1 Rada Evropy	12
1.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	14
1.3 Evropský soud pro lidská práva.....	15
2 Článek 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jeho povaha	20
2.1 Absolutní charakter.....	21
2.2 Minimální úroveň závažnosti	23
2.3 Princip non-refoulement	24
2.3.1 Pojem „těžce nemocná osoba“	26
2.3.2 Soering v. UK.....	27
3 Vývoj judikatury ESLP	30
3.1 D. v. UK	30
3.2 N. v. UK	33
3.2.1 Nesouhlasné stanovisko soudců Tulkense, Bonella a Spielmana.....	37
3.3 Bensaid v. UK	40
3.4 Aswat v. UK	42
3.5 Paposhvili v. Belgium	45
4 Vývoj judikatury Soudního dvora Evropské unie	52
4.1 Mohamed M’Bodj v. État belge	52
4.2 Centre public d’action sociale d’Ottignies-Louvain-la-Neuve v. Moussa Abdida	56
4.3 C. K. and others v. Republika Slovenija.....	60
5 Kritéria při rozhodování o vyhoštění nebo vydání těžce nemocných osob	63
Závěr	65
Seznam použitých zdrojů	68

Abstrakt a klíčová slova	75
Abstract and key words	76

Seznam použitých zkratk

Belgie	Belgické království
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
Dublin III	Nařízení Evropského parlamentu a Rady 604/2013 ze dne 26. června 2013, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států. Úř. věst. L 180, 29. června 2013, s. 3 – 59.
ESLP, Soud	Evropský soud pro lidská práva
Evropská úmluva, Úmluva, EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Listina, LZPEU	Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02 ze dne 12. prosince 2007. Úř. věst. C 326, 26. října 2012, s. 391 – 407.
NSS	Nejvyšší správní soud
OSN	Organizace spojených národů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SEU	Smlouva o Evropské unie (konsolidované znění). Úř. věst. C 202/1, 7. června 2016, s. 13 – 388.
Směrnice 2001/95	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli

požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. L 337, 20. prosince 2011, s. 9 – 26.

Směrnice 2004/83, Kvalifikační směrnice Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany

Směrnice 2008/115, Návrátová směrnice Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí

UK Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Úmluva OSN Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání [online]. osn.cz, [cit. 11. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf>>.

USA Spojené státy americké

Ústava Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Všeobecná deklaráce, VDLP Všeobecná deklaráce lidských práv

Zákon o azylu

Zákon č. 326/1996 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon ze dne 15. prosince 1980

Zákon ze dne 15. prosince 1980, o vstupu cizinců na státní území, o jejich pobytu a usazování se na státním území a o jejich vyhošťování

Úvod

Zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, zakotvený v článku 3 Evropské úmluvy, představuje jedno z fundamentálních lidských práv. Patří mezi tvrdé jádro mezinárodního práva a je dokonce označováno za *ius cogens*. Jeho absolutní povaha se pak projevuje nejen tak, že daný zákaz má nederogovatelný charakter, ale zároveň jej není možné za žádných okolností vyvažovat a podrobovat testu proporcionality. Ačkoli v Úmluvě není princip *non-refoulement* výslovně vyjádřen, byl judikatorně dovozen ESLP a dnes již není pochyb o tom, že je součástí zákazu špatného zacházení. Problém nastává při rozhodování, jakým všem situacím poskytuje ochranu. Jednou z takových situací může být posuzování vydání či vyhoštění tzv. těžce nemocné osoby.

Téma diplomové práce bylo zvoleno nejen s ohledem na stále rostoucí význam lidských práv, ale především proto, že i přes jeho zajímavost a aktuálnost mu není věnován dostatečný zájem ze strany odborné veřejnosti. Problematika zásady *non-refoulement* ve spojitosti s vyhošťováním a vydáváním těžce nemocných osob je v české i zahraniční odborné literatuře velmi omezeně zpracována. Více je pak reflektována v judikatuře ESLP a SDEU, kde však z důvodu užívání různých kritérií dochází k nejednotnému, ba dokonce diametrálně odlišnému rozhodování obdobných případů. Důsledkem je porušování principu právní jistoty, který se řadí mezi ústavní principy a současně je i jedním z aspektů práva na spravedlivý proces.

Jak je výše uvedeno, zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení má absolutní povahu, a proto nelze připustit vyvažování zmiňovaného zákazu jinými právy ani jeho podrobování testu proporcionality. V judikatuře obou zmiňovaných soudů týkající se vyhošťování nebo vydávání těžce nemocných osob však lze nalézt několik rozhodnutí, u nichž vyvstávají pochybnosti, zda výše uvedené bylo dodrženo. Úkolem soudů je chránit lidská práva. Pokud však při svém rozhodování ignorují absolutní povahu tohoto základního lidského práva, tak ve svém poslání, jakožto ochránců práv, selhaly. To je dalším důvodem, proč bylo téma diplomové práce zvoleno, a otázka rozhodování soudů v souladu s absolutním charakterem článku 3 Evropské úmluvy se stala jednou z hlavních výzkumných otázek.

Cílem diplomové práce je nejen teoretické vymezení daného tématu, ale především na základě rozboru judikatury a obecných zásad mezinárodního práva vymezit kritéria, která by měla být národními a mezinárodními orgány zohledněna při rozhodování o vyhoštění nebo vydání těžce nemocných osob. Analýze budou podrobena zejména rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, ale pro komplexní uchopení tématu a řádného vymezení kritérií bude zohledněna i judikatura Soudního dvora Evropské unie a českých soudů. Nalezením společných

kritérií a jejich detailním popsáním by se mělo zamezit tomu, že se soudy jednotlivých států danou problematikou nezabývají nebo se s ní vypořádávají v rámci odůvodnění velmi stručně. Zároveň v souladu s principem právní jistoty by díky jednotným kritériím mělo být rozhodování Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie konzistentní a předvídatelné.

Diplomovou práci provázejí následující výzkumné otázky:

- Jaká kritéria mají soudy zohlednit při rozhodování o vyhoštění těžce nemocné osoby?
- Mělo by mezi daná kritéria patřit i „rychlé zhoršení“ zdravotního stavu?
- Rozhodují soudy v souladu s absolutním charakterem článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod?
- Jaký by měl být další vývoj judikatury?

První kapitola práce se zabývá Štrasburským systémem ochrany lidských práv a vymezením vývoje a povahy jeho jednotlivých nástrojů (Rady Evropy, Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropského soudu pro lidská práva). Obsahem druhé kapitoly je již vymezení článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zkoumá absolutní charakter zákazu mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, kritérium „minimální úrovně závažnosti“, které musí být naplněno pro aktivaci zmiňované ochrany, a především právě princip *non-refoulement*. Třetí a čtvrtá kapitola jsou věnovány analýze judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie s cílem vymežit kritéria, která oba soudy používají při rozhodování o vyhoštění těžce nemocných cizinců, a vývoj této judikatury. Zároveň jsou postavena vedle obecných zásad mezinárodního práva, aby bylo zjištěno, zda jsou s nimi v souladu. U čtvrté kapitoly je nadto nastíněn vliv rozhodování SDEU na českou právní doktrínu. Poslední kapitola souhrnně předkládá kritéria, která mají být užívána při zkoumání, zda vyhoštění těžce nemocné osoby nebude v rozporu s principem *non-refoulement*.

Diplomová práce často užívá názvy v anglickém jazyce. Je tomu tak proto, že se tyto názvy nepřekládají a je s nimi pracováno v této podobě jak v zahraniční, tak v české odborné literatuře i právních aktech. V práci se jedná téměř výhradně o autorský překlad, jelikož je čerpáno především ze zahraničních zdrojů.

V prvních dvou kapitolách, ve kterých lze nalézt teoretické vymezení dané problematiky, bylo užito kompilační metody v místech, kde je zpracování tématu dostatečné. Nicméně vzhledem k cíli práce, jímž je analýza judikatury soudů a na jejím základě vypracování společných kritérií pro rozhodování, je v práci užito metody interpretační

za využití především teleologického a částečně jazykového výkladu. Zároveň jsou v práci komparována rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie a v neposlední řadě je podrobně analyzován vývoj této jejich judikatury.

1 Štrasburský systém ochrany lidských práv

Orgány Štrasburského systému kontroly dodržování lidských práv představují jeden z nejeфекtivnějších regionálních systémů ochrany lidských práv. Systém je nazýván dle jejich sídla, jež se nachází na hranicích Francie a SRN jakožto symbol francouzsko-německého smíření po druhé světové válce¹. Mezi orgány řadíme Evropskou komisi a Evropský soud pro lidská práva, zřízené speciálně Evropskou úmluvou, a politický orgán Radu Evropy (skládající se především z Výboru ministrů, Parlamentního shromáždění a Sekretariátu²), vzniklý na základě Statutu.³ V době přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod již existovala Všeobecná deklarace přijatá Valným shromážděním OSN 10. prosince 1948, čímž byl vytvořen katalog lidských práv, ale nepodařilo se již vytvořit efektivní mechanismus ke kontrole jejich dodržování.⁴ Právě efektivní zabezpečení právní vymahatelnosti⁵ dodržování lidských práv činí z Evropské úmluvy natolik významný mezinárodněprávní instrument na ochranu lidských práv, a ne pouze katalog obsahující jejich prostý výčet. Ten již z velké části obsahovala právě Všeobecná deklarace, na kterou Evropská úmluva ve své preambuli odkazuje.⁶

1.1 Rada Evropy

Poválečná Evropa, inspirovaná OSN a Všeobecnou deklarací lidských práv, usilovala o efektivní ochranu lidských práv a hlubší evropskou integraci.⁷ Britský ministerský předseda Winston Churchill vyzval v roce 1943 k vytvoření mezinárodní organizace, která by sdružovala pouze evropské země a jejímž cílem by byla především ochrana lidských práv, aby se již nemohla opakovat zvěrstva páchaná za druhé světové války. Dne 5. května 1949 byla uspořádána konference v Londýně, které předsedal právě Winston Churchill a došlo na ní k podpisu Statutu Rady Evropy⁸ (Belgickým královstvím, Dánským královstvím, Francouzskou republikou, Irskou republikou, Italskou republikou, Lucemburským

¹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 9.

² ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 132.

³ ŠTURMA, Pavel. *Úvod do Evropského práva ochrany lidských práv*. 1. vydání. Praha: REGLETA, s.r.o., 1994, s. 7.

⁴ ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1995, s. 5.

⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 5.

⁶ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>, s. 5.

⁷ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 9.

⁸ V platnost vstoupil dne 3. srpna 1949.

velkovévodstvím, Nizozemským královstvím, Norským královstvím, Švédským královstvím a Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska⁹ – jednalo se tedy o západoevropské státy s parlamentní demokracií a pluralitním politickým systémem¹⁰).¹¹ Výsledkem byl vznik mezinárodní organizace¹² Rada Evropy (*Council of Europe*), která k roku 2019 čítá 47 členů.

Jak plyne ze samotného Statutu Rady Evropy, pro upevnění míru (který byl v poválečné Evropě považován za jednu z nejvyšších hodnot – založeného na spravedlnosti a mezinárodní spolupráci, zachování lidských hodnot a demokracie) a pro další rozvoj těchto myšlenek v zájmu hospodářského a společenského pokroku je třeba hlubší integrace v podobě mezinárodní organizace.¹³ Jde tedy o organizaci založenou s cílem dosáhnout „větší jednoty mezi členskými státy projednáváním otázek společného zájmu, jež by pak mj. vyústilo v uzavírání mezinárodních dohod ve věcech hospodářských, sociálních, kulturních, ochrany životního prostředí, právní spolupráce a příbuzných, přičemž otázky národní obrany byly z působnosti organizace výslovně vyloučeny (čl. 1).“¹⁴ Tyto ideály se odrážejí i v podmínkách přijetí nových členů. Členem se může stát pouze stát, který uznává a dodržuje zásady právního státu a zaručuje všem osobám nacházejícím se pod jeho jurisdikcí dodržování lidských práv a základních svobod. Nadto musí vážně napomáhat k realizaci cílů Rady Evropy, které jsou vymezeny výše.¹⁵

Nejznámějším a zároveň nejefektivnějším normativním počinem Rady Evropy je bezesporu EÚLP, která se stala inspirací i pro další katalogy lidských práv (např. Listinu základních práv Evropské unie, která se na Úmluvu několikrát odvolává¹⁶) nebo pro způsob zabezpečení jejich právní vymahatelnosti. Na základě této mezinárodní smlouvy vznikl Evropský soud pro lidská práva a Evropská komise pro lidská práva. Ty byly od roku 1998

⁹ Statut Rady Evropy [online]. coe.int, [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680935bd0>>.

¹⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 31.

¹¹ DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 263.

¹² Mezinárodní mezivládní organizace je relativně trvalý útvar, který mezinárodněprávním aktem založily státy nebo jiné mezinárodní mezivládní organizace, disponuje vlastními orgány jednajícími jeho vlastním jménem, který usiluje o dosažení cílů a naplnění účelů stanovených jeho zakladateli ve zřizovacím aktu, vznikl a vykonává svou práci v souladu s mezinárodním prvkem. (DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 200.)

¹³ Statut Rady Evropy [online]. coe.int, [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680935bd0>>.

¹⁴ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 511 – 512.

¹⁵ POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 322.

¹⁶ Například v čl. 53.

nahrazeny Evropským soudem pro lidská práva jakožto jednotným a permanentně zasedajícím orgánem.¹⁷

1.2 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Ve stejném roce, kdy došlo ke vzniku Rady Evropy, byl ustanoven výbor právních expertů, jehož cílem bylo vytvořit návrh úmluvy o lidských právech. Státy si již od počátku uvědomovaly, že mechanismy existující na univerzální úrovni nejsou tak efektivní jako ty na úrovni regionální. Z tohoto důvodu se Úmluva inspirovala Všeobecnou deklarací pouze co se týče katalogu práv. Kontrolní mechanismus, který by doopravdy fungoval, bylo ovšem třeba vytvořit zcela bez předlohy. V roce 1950 byl text Úmluvy schválen jak podvýborem pro lidská práva Rady Evropy, tak i Výborem ministrů, a 4. listopadu 1950 byla v paláci Barberini v Římě slavnostně podepsána¹⁸. Pro ČSFR se Úmluva stala závaznou v roce 1992 a dnes je součástí českého ústavního pořádku. Přestože čl. 10 Ústavy¹⁹ prošel novelizací a zmínka o lidskoprávních smlouvách byla vypuštěna, Ústavní soud stále přiznává těmto smlouvám zvláštní schopnost v podobě derogačního účinku.²⁰

Evropská úmluva je tvořena jednotlivými články a protokoly. Protokoly, které mají podobu jak hmotněprávní, tak procesní, slouží ke změně a doplňování obsahu Úmluvy. Avšak existuje i další způsob, jak lze Úmluvu rozšiřovat – judikaturou. Evropský soud pro lidská práva svými rozhodnutími nejen interpretuje, ale i dotváří a rozšiřuje působnost jednotlivých článků. Jednotlivec se tak ve své stížnosti může o tato rozhodnutí opřít. Soud sice není vázán svými předchozími rozhodnutími, ale z důvodu právní jistoty svá rozhodnutí zpravidla náležitě odůvodňuje, pokud se odchyluje od své dřívější judikatury.

Většinu práv, která se nacházejí v Úmluvě, lze určitým způsobem omezit (zpravidla z důvodu národní bezpečnosti, ochrany zdraví a morálky nebo za účelem ochrany práv druhých). Na základě čl. 15 Úmluvy (derogační klauzule)²¹ může v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státu signatář Úmluvy od některých svých závazků odstoupit. Nelze však odstoupit od části Úmluvy týkající se práva na život, zákazu mučení nebo nelidského

¹⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 34.

¹⁸ Účinnosti nabyla dne 3. září 1953.

¹⁹ *Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.* (zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů).

²⁰ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 141 – 147.

²¹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 18 – 19.

či ponižujícího zacházení a trestu, zákazu trestu smrti, zákazu otroctví a zákazu retroaktivity trestních zákonů.²² Na základě tohoto kritéria lze práva obsažená v Úmluvě rozdělit na nederogovatelná (nezadatelná a nezcizitelná)²³ a derogovatelná lidská práva.

Na rozdíl od Mezinárodního soudního dvora může Evropský soud přijmout jak podání od států, tak jednotlivců, a vydat právně závazný rozsudek. Toto je v klasickém mezinárodním právu zcela výjimečné (jedinec je v něm chápán pouze jako příjemce výhod, ale v systému ochrany lidských práv je mu přiznána mezinárodněprávní subjektivita a sám tím pádem může podat stížnost k ESLP a hájit svá práva, která jsou mu Úmluvou přiznána). Zde je nutno uvést, že tato možnost, stejně jako jurisdikce Evropského soudu pro lidská práva, byla zpočátku pouze fakultativní a teprve přijetím Protokolu č. 11 se stala jurisdikce i možnost podání stížnosti obligatorní.²⁴

Na závěr je nutné vymezit působnost Úmluvy, které je věnován čl. 1. Z hlediska *ratione personae* se působnost vztahuje na všechny jedince podléhající jurisdikci státu, který je smluvní stranou Úmluvy (tj. občané, cizinci i osoby bez státní příslušnosti). Stížnost jednotlivce však může směřovat pouze proti státu, ne proti jiným fyzickým nebo právnickým osobám. Úmluva se aplikuje na celé území, kde stát vykonává svou jurisdikci (patří sem i závislá území, zámořské departementy a teritoria, lodě a letadla atd.). Co se týče *ratione loci*, rozšíření působnosti Úmluvy lze demonstrovat například na výkladu článku 3 v případě Soering²⁵, kdy stát hodlal vydat osobu k trestnímu stíhání do jiného státu, kde jí hrozil trest smrti. Dále je třeba vzít v úvahu hledisko *ratione materie*: lze se dovolávat práv a svobod zakotvených v Úmluvě, dodatkových protokolech a rozšířených práv v judikatuře, a nakonec hledisko *ratione temporis*, tedy zákaz retroaktivity.²⁶

1. 3 Evropský soud pro lidská práva

Vznik ESLP předvídá Úmluva ve svém článku 19. Došlo k němu v roce 1959, kdy osm států uznalo jeho jurisdikci.²⁷ Prvně však ESLP vznikl pouze jako nestálý soudní orgán. Vedle

²² ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1995, s. 7.

²³ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 32.

²⁴ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 5 – 14.

²⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 7. 7. 1989, *Soering v. UK*, 14038/88.

²⁶ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 15 – 19.

²⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 9.

něj působila ještě Evropská komise pro lidská práva a judičiální roli hrál též Výbor ministrů²⁸. Evropská komise pro lidská práva mohla rozhodnout o nepřijatelnosti stížnosti nebo dosáhnout smíru, nemohla však vydat závazné rozhodnutí. Závazné rozhodnutí mohl vydat Výbor ministrů, který i sám dohlížel nad jeho výkonem, nebo ESLP.²⁹

Počet individuálních stížností stále narůstal a délka celého řízení se neúnosně protahovala, proto byl přijat Protokol č. 11³⁰. Díky němu byl vytvořen jediný a stálý orgán, kterým se stal právě ESLP. Nový systém se dá charakterizovat jako zjednodušený (vytvořen jeden specializovaný orgán), obligatorní (obligatorní jurisdikce ESLP), plně judičiální (Výbor ministrů již dohlíží pouze na výkon rozhodnutí), otevřený (každá osoba, která podléhá jurisdikci smluvního státu, se může obrátit na ESLP) a stálý (soudci vykonávají svou funkci na plný úvazek).³¹

Přestože Protokol č. 11 přinesl řadu výrazně pozitivních změn, stále se nepovedlo vyřešit přetíženost justičního orgánu. Ta je dána stále se rozšiřujícím počtem smluvních stran, přijímáním dodatkových protokolů a extenzivním výkladem Úmluvy, které rozšiřují katalog práv. V neposlední řadě zde hraje roli i větší povědomí obyvatelstva o možnosti ochrany, kterou poskytuje Štrasburský systém.³² Proto vyvstala opět potřeba navrhnout řešení, které by zaručilo efektivnější fungování ESLP. Přestože návrh Protokolu č. 14 byl přijat v relativně krátké době (2004), problém spočíval v tom, že se jednalo o protokol obligatorního charakteru, který přímo měnil text Úmluvy. Proto bylo třeba, aby byl ratifikován všemi smluvními státy. Avšak Ruská federace Protokol č. 14 dlouho neratifikovala, a tak musel být přijat Protokol č. 14bis. Celá situace se vyřešila až po více než pěti letech ratifikací Protokolu č. 14 Ruskou federací, a to v roce 2010.³³ Cílem Protokolu č. 14 bylo výrazně reformovat kontrolní mechanismus, aby se ESLP dokázal vypořádat s přetížeností. Mezi hlavní změny patří: zavedení další podmínky přijatelnosti (utrpení podstatné újmy)³⁴, zavedení institutu samosoudce (může rozhodovat o nepřijatelnosti stížnosti nebo ji vyškrtnout)³⁵, zjednodušené řízení před výborem

²⁸ Vedle své hlavní politické činnosti – toto byl také jeden z argumentů pro přijetí Protokolu č. 11, kdy některé odborné názory argumentovaly, že není žádoucí, aby se vládní aparát podílel na soudním rozhodování.

²⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 32 – 33.

³⁰ V platnost vstoupil 1. listopadu 1998.

³¹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 35 – 36.

³² Tamtéž, s. 51 – 52.

³³ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 38 – 39.

³⁴ Čl. 35 odst. 3 (b), Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

³⁵ Čl. 27 odst. 1, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

tří soudců³⁶, nová pravomoc Výboru ministrů Rady Evropy zahájit řízení před Soudem, pokud se stát odmítne podřídit rozsudku ESLP, změna délky soudcovského mandátu na 9 let bez možnosti znovuzvolení (to má posílit nestrannost a nezávislost soudu).³⁷ S odstupem času můžeme zhodnotit reformy zavedené Protokolem č. 11 a především reformy vyplývající z Protokolu č. 14 jako úspěšné. Přestože na ESLP dopadne rok od roku stále více stížností, daří se mu jich každý rok vyřizovat stále více a celková délka řízení se značně zkrátila.

Co se týče rozhodovacích orgánů a stížností, ESLP má čtyři rozhodovací orgány: samosoudce (nemůže vydávat meritorní rozhodnutí), výbor, senát a velký senát.³⁸ Stížnost může být podána jak státem (k tomu dochází zřídka), tak může být individuální.³⁹

Aby byla individuální stížnost přijatelná, musí splnit dané podmínky:

- vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků: prvotní odpovědnost za ochranu lidských práv nese stát, ESLP nastupuje až sekundárně (princip subsidiarity); spadá sem formální i materiální stránka (všechny námitky je nutno uvést již před vnitrostátními soudy),
- lhůta šest měsíců: stížnost musí být podána do šesti měsíců od přijetí konečného vnitrostátního rozhodnutí,
- stížnost nesmí být anonymní,
- ve věci dosud nebylo rozhodnuto, ani o věci není vedeno jiné řízení před ESLP: zde jsou zahrnuty překážka *rei iudicata* (věci rozsouzené) a překážka litispendence (věci zahájené) – nesmí se tedy jednat o opakované podání v téže věci, pokud ji již projednával soud nebo jiný mezinárodní orgán a žalobce nepřináší žádné nové důležité tvrzení nebo důkazy,
- stížnost nesmí být zjevně bezdůvodná: stížnost je bezdůvodná, pokud je zjevné, že nedošlo k porušení práva nebo stěžovatel nepředloží žádné důkazy,
- stížnost nesmí představovat zneužití práva,
- stížnost nesmí být neslučitelná s ustanoveními Úmluvy nebo jejích protokolů: sem spadá neslučitelnost osobní, místní, časová a věcná a

³⁶ Čl. 28, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

³⁷ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 37.

³⁸ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 150 – 151.

³⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 39 – 40.

- podstatná újma: tato podmínka byla zavedena až Protokolem č. 14, aby se zamezilo bagatelním podáním. Není však nikde striktně stanoveno, jakou například finanční újmu stěžovatel musí utrpět. Vždy záleží na posouzení konkrétního příkladu.⁴⁰

Pro článek 3 Úmluvy, o kterém je pojednáno níže, je důležitá možnost ESLP rozhodnout o předběžném opatření. Díky tomuto nástroji lze předejít závažnému zásahu do práv stěžovatele, ke kterému by mohlo dojít dříve, než soud rozhodne o meritu věci. Toto pravidlo má však velmi úzký okruh využití. Lze je využít například v případě vyhoštění či deportace, pokud hrozí, že povede k porušení článku 2 nebo 3 Úmluvy.⁴¹

V případě, že Soud shledá porušení Úmluvy a vnitrostátní právo není schopno zcela odstranit následky, může rozhodnout o spravedlivém zadostiučinění. Toto rozhodnutí má poté konstitutivní povahu⁴².

Přijetím Úmluvy na sebe státy převzaly závazky vyplývající z článku 46 Úmluvy ohledně závaznosti a výkonu rozhodnutí. Rozhodnutí je pro strany sporu závazné (*inter partes*), avšak je významné i pro ostatní smluvní strany, protože působí jako výkladová autorita. Na výkon rozhodnutí dohlíží Výbor ministrů⁴³. Pokud stát odmítá splnit povinnosti, které pro něj vyplývají z rozhodnutí, nebo je uposlechl pouze částečně, může na něj Výbor ministrů vyvíjet politický nátlak.⁴⁴ Stát tímto svým chováním porušuje článek 3 Statutu Rady Evropy⁴⁵ a v případě, že se jedná o závažné porušení, může Výbor ministrů s využitím článku 8 Statutu pozastavit právo na zastoupení daného státu v tomto orgánu, v krajním případě jej vyloučit z Rady Evropy. O tomto prostředku, který je *ultima ratio*, se uvažovalo pouze v případě Řecka v roce 1969, které však dříve, než se o tom mohlo rozhodnout, vystoupilo samo.⁴⁶

Na závěr lze ještě podotknout, že existuje i jiný regionální mechanismus ochrany lidských práv v podobě SDEU a jeho LZPEU. Přestože si oba soudy do jisté míry konkurují, nedochází k větším střetům, protože oba zvolily konstruktivní a zdrženlivý přístup. SDEU,

⁴⁰ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 41 – 44.

⁴¹ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 162 – 163.

⁴² Samotné rozhodnutí, kterým Soud shledal porušení Úmluvy nebo jejích protokolů má povahu deklaratorní.

⁴³ Čl. 46, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

⁴⁴ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 47 – 50.

⁴⁵ Čl. 3, Statut Rady Evropy [online]. coe.int, [cit. 23. října 2019]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680935bd0>>.

⁴⁶ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 36 – 37.

coby instituce s kratší tradicí, často přijímá standardy a závěry judikatury štrasburských orgánů, přesto výjimečně dochází k závěrům, jež si navzájem odporují.⁴⁷ Nejefektivnějším řešením by bylo přistoupení Evropské unie k Úmluvě (tato možnost byla výslovně otevřena Protokolem č. 14⁴⁸). Přestože článek 6 odst. 2 SEU a článek 59 odst. 2 EÚLP výslovně předpokládají přistoupení Evropské unie k Úmluvě, SDEU *de facto* zabránil splnění požadavku na přistoupení. Ve svém Posudku 2/13 SDEU došel k závěru, že navržená dohoda o přistoupení Evropské unie k EÚLP není slučitelná s čl. 6 odst. 2 SEU ani s Protokolem č. 8 k článku 6 odst. 2 SEU o přistoupení Evropské Unie k EÚLP.⁴⁹ Hlavním důvodem neslučitelnosti navržené dohody s citovaným ustanovením SEU je ohrožení specifických rysů a autonomie práva Evropské Unie. Je otázkou, zda ve svých závěrech SDEU zohlednil faktickou možnost Evropské Unie vůbec vyjednat požadované podmínky. Jednání při vytváření dohody byla tvrdá a obě strany udělaly značné ústupky. Vzhledem k výhradám, které ve svém posudku SDEU vyjádřil, a i k tomu, že se ani jeden soudní orgán nechce vzdát svého výsadního postavení, je možnost přistoupení Evropské Unie k EÚLP zatím čistě teoretická.

⁴⁷ TOMÁŠEK, Michal a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 126 – 127.

⁴⁸ Čl. 59 odst. 2, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

⁴⁹ Soudní dvůr Evropské unie: Posudek ze dne 18. prosince 2014, *Slučitelnost uvedeného návrhu se Smlouvou o EU a Smlouvou o FEU*, 2/13, bod 258.

2 Článek 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a jeho povaha

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“⁵⁰ Takto jednoduše zní článek 3 Evropské úmluvy, v této na první pohled prosté formulaci však tkví i velký problém. Proto musel ESLP svou judikaturou jednotlivé pojmy upřesnit, zároveň tím však i rozšířil sféru jejich aplikace.

Mučení svou otřesností zastihuje ostatní pojmy, je však důležité neopomíjet ani další formy zakázaného jednání, aby se mohl uplatnit článek 3 i na méně závažná jednání, která nedosahují intenzity mučení, avšak naplňují stupeň „minimální úrovně závažnosti.“ Dalším důvodem pro rozlišení těchto pojmů je přiznání práva na spravedlivé zadostiučinění v konkrétní výši na základě čl. 41 Úmluvy.⁵¹ Soud často ve svých rozhodnutích při hodnocení, zda pojem spadá pod rozsah mučení, vychází z definice obsažené v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání⁵². Aby se jednalo o mučení, musí jednání obsahovat čtyři znaky: „*a, úmyslné jednání b, působení silné bolesti c, s daným účelem*⁵³ *d, veřejným činitelem, či s jeho souhlasem.*“⁵⁴ Naproti tomu legální definice jiného špatného zacházení obsaženy nikde nejsou, a tak lze vycházet pouze z judikatury. „*Nelidské zacházení je zacházení, které působí buď přímo ublížení na zdraví nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení*“⁵⁵. Soud shledal jako nelidské zacházení například využívání psychologických vyšetřovacích technik (tzv. *pět technik*)⁵⁶, vydání či deportaci⁵⁷ nebo ženskou obřízku⁵⁸. „*Zacházení je považováno za ponižující, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neprosazuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, jež jsou schopny zlomit morální a fyzický odpor dané osoby*“⁵⁹. Na rozdíl od mučení u špatného zacházení není vyžadován úmysl a účel. Co se týče působení silné bolesti, vždy se jednání posuzuje v souhrnu se všemi dalšími

⁵⁰ Čl. 3, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.

⁵¹ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 71.

⁵² Čl. 1, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání [online]. osn.cz, [cit. 3. srpna 2018]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf>>.

⁵³ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 254.

⁵⁴ Soud shledal, že jednání vykazovalo znaky mučení například v tomto případě: ESLP: Rozsudek ze dne 18. 1. 1978, *Ireland v. UK*, 5310/71.

⁵⁵ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 254.

⁵⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 18. 1. 1978, *Ireland v. UK*, 5310/71.

⁵⁷ ESLP: Rozsudek ze dne 7. 7. 1989, *Soering v. UK*, 14038/88.

⁵⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 8. 3. 2007, *Collins and Akaziebie v. Sweden*, 23944/05.

⁵⁹ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 254.

okolnostmi a Úmluva jakožto živý nástroj se stále vyvíjí. Proto jednání, které bylo dříve považováno za nelidské zacházení, může dnes být shledáno mučením.⁶⁰

2.1 Absolutní charakter

„Absolutní práva fungují jako pravidla, tedy nepřipouštějí možnost vyvažování, resp. existenci legitimního omezení (zásahu). Neexistuje tedy jiné základní právo či jiná ústavní hodnota, která by mohla převážet a umožnit tak zásah do uvedeného práva, tedy jeho legitimní omezení.“⁶¹ Zákaz mučení a jiného nelidského zacházení je součástí tvrdého jádra mezinárodního práva a lze jej tak označit za *ius cogens*.⁶² Absolutní povaha článku 3 Úmluvy se projevuje ve dvou směrech. V první řadě nelze toto právo derogovat ani v době války nebo jiného veřejného ohrožení státu. Ve druhém případě se absolutní povaha projevuje tak, že na rozdíl od většiny ostatních článků Úmluvy je zákaz mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení vyjádřen jako bezvýhradní. To znamená, že zacházení spadající pod článek 3 není nikdy povoleno, dokonce ani z důvodu nejvyššího zájmu, jako je například boj s terorismem nebo organizovaným zločinem. Spadá sem i zákaz vydání osoby do země, kde by jí hrozilo mučení či jiné nelidské či ponižující zacházení. Porušení nelze odůvodnit ani tím, že postižená osoba představuje pro stát ohrožení národní bezpečnosti (bez ohledu na spáchaný trestný čin nebo předchozí jednání dané osoby).⁶³ Toto Soud potvrdil i v rozsudku *Chahal v. UK*, kde stěžovatel byl příznivcem sikhského separatistického hnutí. V případě, že by byl vydán do Indie, byl by pronásledován Pandžábskou policií, která působila mimo zákon. Vzhledem k reálnému riziku, které stěžovateli hrozilo, nemohla UK odůvodnit jeho deportaci tím, že stěžovatelovy aktivity představují skutečnou hrozbu pro národní bezpečnost UK.⁶⁴

Tento aspekt článku 3 Úmluvy bývá často morální filosofií zpochybňován. Typickým myšlenkovým experimentem, kterým se autoři snaží ovlivňovat názor společnosti a ospravedlnit špatné zacházení, je tzv. „scénář tikající bomby“. Aktér si má představit, že je ve městě nastražená bomba, která má brzy vybuchnout, a podařilo se mu zajmout teroristu, který bombu nastražil. Terorista vyšetřujícímu orgánu státu nechce prozradit žádné informace

⁶⁰ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 70 – 71.

⁶¹ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 75.

⁶² LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška (ed.). *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 198 (čl. 7).

⁶³ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 69 – 70.

⁶⁴ ESLP: Rozsudek ze dne 15. 11. 1996, *Chahal v. UK*, 22414/93.

a v případě, že bomba vybuchne, zemřou tisíce lidí. Musí se rozhodnout, zda podrobí zadrženou osobu mučení, aby získal potřebné informace. Soud opakovaně připustil, že boj s terorismem v moderní době vyvolává řadu problémů. Nicméně ani v takových případech nelze upustit od absolutní povahy článku 3 Úmluvy. Jedním z nejsilnějších argumentů je tzv. „šikmá plocha“ v anglojazyčné literatuře „*slippery slope*“. Obava, že pokud jednou mučení bude povoleno, i pouze za výjimečných okolností, postupně se bude tento prostředek zneužívat ve více a více případech.⁶⁵ Jedním z příkladů jsou fotografie vězňů z americké věznice Guantánamo, kteří byli podrobeni „vylepšeným technikám výslechu“ i v tak tradičně demokratické zemi orientované na ochranu práv jednotlivce, jako je USA.⁶⁶ Z toho důvodu není možné za žádných okolností připustit výjimku z absolutní povahy článku 3 Úmluvy.

Přestože ESLP ve svých rozhodnutích dovedl, že porušení článku 3 nelze vyvážit ani například bojem s terorismem nebo organizovaným zločinem, zároveň uznal výjimky z absolutního charakteru tohoto článku. K těmto výjimkám řadíme: jednání státu, které neporušuje článek 2 EÚLP, podmínky zadržení, které by byly v rozporu s článkem 3 Úmluvy, avšak v tomto případě jsou odůvodněny potřebou zabránění sebevraždě nebo útěku zadrženého, a nakonec nutnost lékařského zákroku.⁶⁷

Soud se důkladně zabýval absolutní povahou článku 3 Úmluvy také ve věci *Gäfgen v. Germany*. V daném případě stěžovatel Magnus Gäfgen, student práv, vylákal pod falešnou záminkou jedenáctiletého chlapce s iniciálou J. a následně jej usmrtil. Později požadoval od rodičů výkupné a tvrdil, že chlapce unesl. Stěžovatel si peníze skutečně vyzvedl a od té chvíle byl pod neustálým dozorem policie. Gäfgen byl zadržen ve chvíli, kdy odjel na letiště. Velitel frankfurtské policie nařídil vyslychajícímu policistovi, aby stěžovatele zlomil (i za použití hrozby násilím či jeho reálným použitím). Policista poté skutečně zadrženému pohrozil násilím, několikrát jej udeřil pěstí a jednou s ním zatřásl tak, že Gäfgen narazil hlavou do zdi. Následkem použití těchto metod se stěžovatel přiznal k vraždě a prozradil, kde se mrtvola chlapce nachází.⁶⁸

Stěžovatel následně podal stížnost k ESLP pro porušení článků 3 a 6 Úmluvy. Ve vztahu k článku 3 Úmluvy tvrdil, že byl podroben mučení při policejním vyšetřování a že je stále obětí tohoto porušení. Ve zmiňovaném rozsudku velký senát Soudu zdůraznil absolutní povahu daného článku i za těch nejobtížnějších situací. Při rozhodování vzal v úvahu všechny okolnosti

⁶⁵ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 251 – 252.

⁶⁶ TOMÁŠEK, Michal a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 218.

⁶⁷ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 70.

⁶⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen v. Germany*, 22978/05.

případu (např. délku zacházení, pouta v době výslechu, úmysl policie) a shledal, že tvrzení stěžovatele byla prokázána mimo rozumnou pochybnost a jednání dosáhlo „minimální úrovně závažnosti“. Přestože bylo proti policistům zahájené řízení a vnitrostátní soudy uznaly porušení článku 3 Úmluvy, nebyla stěžovateli poskytnuta dostatečná satisfakce, ale zůstal mu statut oběti porušení článku 3 Úmluvy ve smyslu článku 34 Úmluvy. Velký senát shledal popsané jednání policie jako nelidské zacházení zakázané článkem 3 Úmluvy. V odkazovaném případě se uvažovalo také o případném porušení článku 6 Úmluvy, které však Soud neshledal z tohoto důvodu. Stěžovatel se opakovaně přiznal prokurátorovi a před vnitrostátními soudy, ačkoli byl poučen o svém právu nevypovídat. Vnitrostátní soud, který vynesl odsuzující rozsudek nad stěžovatelem, tak vycházel z pozdějšího přiznání, učiněného v době, kdy stěžovatel měl obhájce a již se nemusel obávat výhrůžek, a ne z přiznání získaného jako přímého důsledku špatného zacházení.⁶⁹

2.2 Minimální úroveň závažnosti

Aby spadalo špatné zacházení pod režim článku 3 Úmluvy, musí dosáhnout „minimální úrovně závažnosti (minimálního stupně závažnosti)“. Posouzení daného kritéria je relativní. ESLP vychází ze všech okolností konkrétního případu, jako je povaha špatného zacházení, jeho délka, fyzické a duševní následky, pohlaví, věk, zdravotní stav oběti atd. Mezi kritérii intenzity utrpení a závažností následků a dobou útrap lze dovést nepřímo úměrná souvislost, a to čím delší doba působení je, tím menší intenzita a způsobení následků se vyžaduje, aby dané jednání bylo kvalifikováno jako špatné zacházení. Zároveň ESLP ve svých rozhodnutích často hovoří o „fenoménu poslední kapky“. Jde o případy, kdy ani jedno z posuzovaných kritérií není naplněno zcela, tj. žádné nedosahuje požadované míry „minimálního stupně závažnosti“, avšak ve svém souhrnu je nutno konkrétní situaci posoudit jako porušení článku 3 Úmluvy.⁷⁰

Tato kritéria jsou relevantní pro posouzení, zda dané jednání spadá do působnosti článku 3 Úmluvy, a zároveň na jejich základě lze rozlišit, zda utrpení oběti dosáhne míry mučení, nebo „jen“ nelidského nebo ponižujícího zacházení. Zároveň však ESLP zdůraznil⁷¹, že Úmluva je „živý“ instrument, a proto jednání, které se dnes posuzuje jako nelidské a ponižující zacházení, může být v budoucnu hodnoceno jako mučení a naopak.⁷² Ač se na první pohled

⁶⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 1. 6. 2010, *Gäfgen v. Germany*, 22978/05.

⁷⁰ LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška (ed.). *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 205 (čl. 7).

⁷¹ ESLP: Rozsudek ze dne 28. 7. 1999, *Selmouni v. France*, 25803/94.

⁷² HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 70.

může zdát, že kritérium „minimální úrovně závažnosti“ není těžké naplnit, ESLP jej posuzuje velmi přísně, přisuzuje mu vysoký standard, a tak v řadě rozhodnutí shledal, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy, protože dané jednání nebylo považováno za dostatečně závažné.⁷³

Důkazní břemeno zde nese stěžovatel, který musí prokázat porušení Úmluvy mimo rozumnou pochybnost (nade všechnu rozumnou pochybnost). ESLP nevyžaduje vždy přímé důkazy, tento standard může být naplněn i souhrnem indicií a dostatečně silných nevyvratitelných domněnek. Důkazní břemeno se obrací, pokud je stěžovatel zadržen v dobrém fyzickém i psychickém stavu, ale při propuštění ovšem trpí vzniklou újmou, případně pokud byly podmínky zadržení posouzeny jako nevyhovující.⁷⁴

Pokud ESLP zjistí, že dané jednání, jež zasáhlo do fyzické nebo duševní integrity stěžovatele, nenaplnilo kritérium „minimální úrovně závažnosti“, může být přesto porušena Úmluva, konkrétně její článek 8, který však již není absolutní.⁷⁵

2.3 Princip non-refoulement

Na rozdíl od Úmluvy OSN, která je jedním z globálních mechanismů ochrany proti mučení, sama Evropská úmluva zákaz refoulement explicitně nestanovuje. Avšak v Úmluvě OSN se tento princip, který je vyjádřen v jejím článku 3, vztahuje pouze k mučení, ne k ostatním druhům špatného zacházení. Přesto je vliv Úmluvy OSN významný, protože ESLP i SDEU se jí nechávají do velké míry inspirovat.

ESLP princip *non-refoulement* dovedl v přelomovém rozhodnutí *Soering v. UK*. Tento svůj závěr odůvodnil tak, že pokud by státy neměly tuto povinnost, stačilo by jim vyhostit či vydat osobu do jiného státu, aby se zbavily svých závazků. Úmluva by tak neposkytovala skutečnou a účinnou ochranu.⁷⁶ Zároveň však opakovaně zdůrazňuje, že smluvní státy mají právo kontrolovat vstup, pobyt a vyhoštění cizinců (to patří do jejich svrchované moci) a Úmluva cizincům přímo neposkytuje právo na azyl.⁷⁷

Princip *non-refoulement* je koncept, který zakazuje signatářům Úmluvy vyhostit/vydat cizince na území, kde mu hrozí, že bude vystaven mučení, nelidskému nebo ponižujícímu

⁷³ LEACH, Philip. *Taking a case to the European Court of Human Rights*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 210.

⁷⁴ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří (ed.). *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 404 – 405.

⁷⁵ LEACH, Philip. *Taking a case to the European Court of Human Rights*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 210.

⁷⁶ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 264.

⁷⁷ LEACH, Philip. *Taking a case to the European Court of Human Rights*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 225.

zacházení. Zde lze vidět výjimku z běžné praxe ESLP, který vyžaduje skutečné porušení Úmluvy, pouhá možnost porušení není obvykle dostačující. Soud toto nezbytné odklonění od daného principu odůvodnil tak, že pokud se zvaží závažná a nenapravitelná povaha utrpení, které hrozí, je nezbytné zakročit i v případě, pokud k porušení ještě nedošlo, aby bylo dosaženo účinné ochrany poskytované článkem 3 Úmluvy. Vyhoštění však již musí bezprostředně hrozit. Navracející stát pak není přímo právně odpovědný za jednání přijímajícího státu, ale za to, že v příčinné souvislosti s rozhodnutím osobu vyhostit dojde k porušení jejich lidských práv (tato příčinná souvislost je *condicio sine qua non*).⁷⁸

Aby vyhoštění představovalo porušení článku 3 Úmluvy, musí být v daném případě naplněna podmínka „reálného nebezpečí“, tj. stěžovatel musí prokázat, že existují vážné důvody se domnívat, že pokud bude vyhoštěn, hrozí, že bude vystaven špatnému zacházení v přijímajícím státu. Jde o určitou míru pravděpodobnosti, ne jistotu, která však musí být vyšší než pouhá možnost. ESLP toto vyjadřuje jako „existenci závažných důvodů se domnívat“. Při posuzování reálného nebezpečí se v první řadě vychází z obecné situace v přijímající zemi (situaci Soud dokazuje pomocí informací obsažených ve zprávách vládních agentur, nevládních agentur a dokumentů mezinárodních organizací). Pouhá obecná „špatná“ situace však zpravidla nestačí. Stěžovatel musí prokázat, že zde existují zvláštní rizikové faktory, které se týkají konkrétně jeho osoby (příslušnost k určité skupině, předchozí jednání, politické názory).⁷⁹ Tyto závažné důvody se nemusí vztahovat pouze k jednání veřejné moci, ale mohou spočívat např. i v hrozbě ze strany třetích osob, před nimiž není vláda schopna zajistit náležitou ochranu, v absenci zdravotní péče nebo v právě probíhajícím válečném konfliktu.⁸⁰

Hodnocení všech těchto faktorů z hlediska času se liší dle toho, zda již k vyhoštění došlo.⁸¹ V případě, že k navrácení stěžovatele již došlo, bude ESLP posuzovat porušení článku 3 Úmluvy ve vztahu k tomu, co žalovaný stát věděl nebo měl vědět v době deportace. Ovšem pokud Soud rozhoduje, zda reálné nebezpečí bylo státem správně nebo špatně vyhodnoceno, může vzít v úvahu i informace, které vyšly najevo až posléze. V případě, že ještě nedošlo k vyhoštění či vydání, vychází ESLP ze skutečností, které mu jsou známy v době rozhodování. V takovém případě ESLP často usuzuje, zda se situace v zemi, do které má být stěžovatel vyhoštěn, natolik změnila, že i kdyby dříve bylo shledáno, že situace nespadá

⁷⁸ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 79 – 82.

⁷⁹ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří (ed.). *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 437 – 441.

⁸⁰ LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška (ed.). *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 202 - 203 (čl. 7).

⁸¹ ESLP: Rozsudek ze dne 20. 3. 1991, *Cruz Varas and others v. Sweden*, 15576/89.

do působnosti článku 3 Úmluvy, nyní již spadat může či naopak. V obou případech se Soud rozhoduje ve světle důkazů jemu předložených a teprve v případě, kdy je to nezbytné, uplatňuje zásadu vyhledávací.⁸²

Co se týče prvního faktoru, tedy obecné bezpečnostní situace v přijímajícím státu, je možné osobu vyhostit v případě, kdy jí hrozí reálné nebezpečí pouze v určitých oblastech, a tato může do bezpečné části země cestovat bez nebezpečí a usadit se zde.⁸³ Na druhou stranu stát by byl odpovědný za porušení článku 3 Úmluvy i tehdy, kdyby osobu vydal sice do státu, kde jí nebezpečí mučení, nelidského nebo ponižujícího zacházení nehrozí, ale zároveň je zde skutečné riziko, že přijímající stát ji vyhostí do státu, kde už jí špatné zacházení hrozí.⁸⁴

V této části stojí za zmínku i velmi kontroverzní otázka, která se k problematice vyhoštění váže, a to diplomatické záruky. I přesto, že se řada odborníků staví proti přihlížení k tomuto institutu v rámci rozhodování o stížnosti, ESLP je v některých případech přijal.⁸⁵ Avšak při posuzování váhy diplomatických záruk je vždy třeba pečlivě zvážit všechny aspekty a samy o sobě nejsou rozhodující. Jedním z příkladů, kdy ESLP shledal diplomatickou záruku jako dostatečnou, bylo v rozhodnutí *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*. Gruzie vydala Rusku pět ruských státních příslušníků, kteří byli obviněni z trestných činů a uprchli na území Gruzie. Učinila tak na základě dopisů ruského generálního prokurátora, ve kterých se zavázal, že stěžovatelé nebudou odsouzeni k trestu smrti nebo se nestanou obětí mučení, nelidského či ponižujícího zacházení ani trestu. Soud posoudil tyto záruky dané nejvyššími úřady jako dostatečné a zároveň neshledal důkazy, které by zpochybňovaly jejich důvěryhodnost a pravdivost.⁸⁶

2.3.1 Pojem „těžce nemocná osoba“

Jelikož se tato práce zabývá principem *non-refoulement* ve vztahu k rozhodování o vyhoštění nebo vydání těžce nemocných osob, je vhodné zmínit, co se pod pojmem „těžce nemocná osoba“ skrývá. Tento termín není nikde formálně definován, což se dá hodnotit v zásadě pozitivně. Obecně vzato soud má při rozhodování vždy vycházet z individuálních okolností daného případu. Na počátku rozhodovací praxe ESLP nastavil velmi přísné kritérium,

⁸² NĚMČÁK, Vítězslav. K judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v případech vyhoštění. *Správní právo*, 2011, roč. XLIV, č. 4, s. 200 – 201.

⁸³ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří (ed.). *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 442.

⁸⁴ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 86.

⁸⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 12. 10. 2005, *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, 36378/02.

⁸⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 12. 10. 2005, *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, 36378/02.

a to, že vydávaná nebo vyhošťovaná osoba se musí nacházet v terminálním stádiu nemoci (D. v. UK⁸⁷ a N.v.UK⁸⁸). To však nelze považovat za správné. Požadavku na ochranu těchto osob a požadavku na „minimální stupeň závažnosti“, aby byl aktivován článek 3 EÚLP, mnohem více odpovídají kritéria zakotvená později v rozhodnutí *Paposhvili v. Belgium*⁸⁹. Podle těchto novějších kritérií se těžce nemocná osoba nutně nemusí nacházet v terminálním stádiu nemoci a čelit smrti, ba dokonce nemusí jít ani o nemoc, která ji na životě přímo ohrožuje (může jít například o schizofrenii jako v případě *Aswat v. UK*⁹⁰), ale musí čelit skutečnému nebezpečí „vážného, rychlého a nevratného zhoršení svého zdravotního stavu (první kritérium), který by vedl k intenzivnímu utrpení nebo výraznému zkrácení předpokládané délky jejího života (druhé kritérium)“. Tedy pokud dojde v důsledku vyhoštění nebo vydání dané osoby k takovému zhoršení zdravotního stavu, které povede k intenzivnímu utrpení, aby byl aktivován článek 3 EÚLP, přestože se délka jejího života podstatně nezkrátí, musí být považována za těžce nemocnou osobu. Nově nastavená kritéria více odpovídají potřebě vycházet z individuálních okolností případu, než jak by tomu bylo, pokud by existovala legální definice „těžce nemocné osoby“. Projevy a následky nemoci se u každé osoby různí. Pokud by existovala legální definice, okruh případů, na které by dopadal princip *non-refoulement* by se zúžil, poněvadž by ji nikdy nebylo možné vytvořit tak široce, aby odpovídala všem jednotlivým budoucím případům a zároveň zajistit, aby byl stále dodržován „minimální stupeň závažnosti“ článku 3 EÚLP.

2.3.2 Soering v. UK

Soering v. UK je jedním z nejdůležitějších rozhodnutí ESLP. V daném případě se Soud zabýval vztahem vydání stěžovatele a možností porušení článku 3 Úmluvy. Stěžovatel Jens Soering se narodil v roce 1966 jako německý občan. Ve svých osmnácti letech zavraždil rodiče své tehdejší přítelkyně a uprchl z USA do UK, kde byl zadržen. Vláda USA zažádala o jeho vydání, protože byl obžalován z úkladné vraždy. V trestním řízení v USA hrozil minimálně formálně podle amerického trestního práva stěžovateli trest smrti. Ve stejné době žádalo o vydání stěžovatele také SRN.⁹¹

ESLP se ve věci zabýval především tím, zda je stěžovatel vystaven reálnému riziku odsouzení k trestu smrti a s ním spojeným „fenomémem cely smrti“. Dále zvažoval rovněž

⁸⁷ ESLP: Rozsudek ze dne 2. 5. 1997, *D. v. UK*, 30240/96.

⁸⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK*, 26565/05.

⁸⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

⁹⁰ ESLP: Rozsudek ze dne 9. 9. 2013, *Aswat v. UK*, 17299/12.

⁹¹ ESLP: Rozsudek ze dne 7. 7. 1989, *Soering v. UK*, 14038/88.

okolnosti týkající se osoby stěžovatele. Co se týče samotného trestu smrti, ESLP neshledal jen hypotetickou možnost jeho uložení jako důvod porušení článku 3 Úmluvy (především s ohledem na článek 2 odst. 1 Úmluvy). Avšak ve specifických případech by vydání stěžovatele s ohledem na možnost uložení trestu smrti v přijímajícím státu mohlo být shledáno jako vystavení stěžovatele reálnému riziku špatného zacházení. Mezi takové okolnosti patří: způsob, jakým je trest smrti uložen nebo vykonán, osobní situace stěžovatele, nepřiměřenost trestu ke spáchanému zločinu nebo nepřijatelné podmínky výkonu trestu.⁹² V případě stěžovatele Soeringa se ESLP detailně zabýval zejména podmínkami výkonu trestu a jeho osobní situací. Soud došel k následujícím skutkovým zjištěním. Pokud by byl stěžovatel odsouzen k trestu smrti, což prokazatelně vzhledem ke všem okolnostem případu hrozilo, byl by umístěn v nápravně-výchovném zařízení v Mecklenburgu, kde panuje zvlášť přísný režim. Stěžovateli by zde navíc hrozilo riziko homosexuálního zneužívání a fyzických útoků. Průměrná doba, kterou pak odsouzený stráví čekáním na vykonání poprav, je šest až osm let.⁹³

ESLP zde zkoumal i problematiku záruk, která je zmíněna výše. Státní žalobce v USA prohlásil, že před vnitrostátním soudem učiní prohlášení, že UK si nepřeje, aby byl obžalovanému uložen trest smrti. I přesto však on sám bude na základě důkazů usilovat o jeho uložení. Z tohoto důvodu ESLP přisoudil takovému prohlášení nulovou váhu.⁹⁴

Co se týče osobní situace stěžovatele, jako polehčující okolnosti zde mohou sloužit jeho věk v době spáchání vraždy (osmnáct let) a psychiatrický posudek, ze kterého vyplynulo, že stěžovatel v době činu trpěl duševní poruchou, která značně snížila jeho přičetnost. Zároveň se k vraždám přiznal, což by v případě procesu ve Virginii bylo bráno spíše jako přitěžující okolnost.⁹⁵

ESLP ve svém rozhodnutí uvedl, že hrozba uloženého trestu smrti, byť reálná, by sama o sobě nevedla k závěru o porušení článku 3 Úmluvy. Avšak především s ohledem na osobní situaci stěžovatele a na to, že v případě odsouzení by stěžovatel strávil šest až osm let v cele smrti, kde panují extrémní podmínky, a žil by v neustálém stresu a úzkosti, Soeringovo vydání do USA by bylo způsobilé porušit zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení.⁹⁶ Zároveň zde také hrálo významnou roli, že o vydání stěžovatele usilovala i SRN, kde mu trest smrti nehrozil.

⁹² HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 80 – 81.

⁹³ ESLP: Rozsudek ze dne 7. 7. 1989, *Soering v. UK*, 14038/88.

⁹⁴ HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009, s. 80.

⁹⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 7. 7. 1989, *Soering v. UK*, 14038/88.

⁹⁶ TOMÁŠEK, Michal a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2009, s. 210 – 211.

Toto rozhodnutí je klíčové především v tom, že ESLP zde explicitně vyjádřil možnou odpovědnost států za porušení Úmluvy při vydání či vyhoštění osoby a dále nastínil možné okolnosti, kdy může dojít k porušení Úmluvy vydávajícím státem, byť sama Úmluva výslovně takové vydání či vyhoštění nezakazuje. Zároveň s tím ESLP stanovil související povinnost smluvních států zabývat se situací v přijímajících státech, aby bylo zajištěno, že vydávané osobě nehrozí špatné zacházení. Pokud by tak Soud nečinil, signatářům Úmluvy by stačilo ke zproštění se odpovědnosti za potenciální porušení Úmluvy vydání nebo vyhoštění osoby do jiného státu. Evropská úmluva by pak nemohla být shledána účinným nástrojem, který poskytuje skutečnou ochranu uvedeným lidským právům.

3 Vývoj judikatury ESLP

3.1 D. v. UK

Poprvé, kdy se Evropský soud pro lidská práva zabýval otázkou, zda vyhoštění těžce nemocné osoby může znamenat porušení článku 3 Úmluvy, bylo ve věci *D. v. UK*. Stěžovatel se narodil ve státě Svatý Kryštof a Nevis, konkrétně na ostrově Svatého Kryštofa, kde strávil většinu svého života. V roce 1993 přiletěl do UK a žádal dvoutýdenní povolení ke vstupu jako turista. Avšak na letišti u něj bylo nalezeno značné množství kokainu, a proto příslušný imigrační úředník žádost stěžovatele z důvodu ochrany veřejné bezpečnosti zamítl a oznámil mu, že bude deportován zpět. Nicméně posléze bylo v UK vůči stěžovateli zahájeno trestní stíhání za vědomé zapojení do podvodného dovozu kontrolovaných léčiv třídy A a byl odsouzen k šestiletému trestu odnětí svobody. V roce 1996 byl podmíněně propuštěn a následně umístěn do imigračního zařízení, kde měl vyčkat na svůj návrat do země původu v souladu s rozhodnutím o vyhoštění.⁹⁷

Během výkonu trestu odnětí svobody bylo stěžovateli diagnostikováno onemocnění označované jako pneumocystová pneumonie a výskyt lidského viru imunitní nedostatečnosti (HIV), který způsobuje syndrom získaného selhání imunity (AIDS). V roce 1996 požádal stěžovatelův právní zástupce ministra zahraničních věcí, aby udělil stěžovateli povolení k pobytu z humanitárních důvodů, jeho žádost však byla zamítnuta. Žadatel byl následně s podanými opravnými prostředky neúspěšný. Jedním z důvodů neúspěchu bylo, že anglické právo formálně rozlišuje mezi povolením vstupu do země a povolením k pobytu. Z humanitárních důvodů, na které se stěžovatel odvolával, lze žádat pouze o povolení k pobytu, avšak žádost stěžovatele byla (správně) vyhodnocena jako žádost o povolení ke vstupu.⁹⁸

Od počátku roku 1995 se stěžovatelův zdravotní stav stále zhoršoval (nacházel se v pokročilém stádiu onemocnění, počet jeho CD4 lymfocytů byl nižší než 10, trpěl anémií, bakteriální infekcí hrudníku, malátností, vyrážkou, ztrátou hmotnosti a extrémní únavou). V dopise z počátku roku 1996 stanovil lékař dr. Evans potřebnou léčbu, avšak i tak byla jeho prognóza velmi špatná. Dle názoru lékaře by se v případě navrácení stěžovatele jeho délka života podstatně zkrátila. V červenci téhož roku uvedl profesor Pinching, odborník v oboru imunologie, že stěžovatel utrpěl vážné a nenapravitelné poškození imunitního systému a díky tomu je značně náchylný k celé řadě infekčních a nádorových onemocnění. Očekávaná délka

⁹⁷ ESLP: Rozsudek ze dne 2. 5. 1997, *D. v. UK*, 30240/96.

⁹⁸ Tamtéž.

stěžovatelova života činila 8 až 12 měsíců a v případě jeho deportace by se zkrátila na méně než polovinu.⁹⁹

Organizace východokaribských států informovala stěžovatelova ošetřujícího lékaře, že zdravotní zařízení nacházející se na ostrově Svatého Kryštofa nejsou schopna poskytnout potřebnou péči, kterou stěžovatelův zdravotní stav vyžaduje. Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce poskytlo obdobné informace, tedy, že na ostrově Svatého Kryštofa neexistuje žádná vhodná péče pro osoby trpící AIDS. Vláda UK však provedla vlastní šetření a zjistila, že na ostrově se nacházejí dvě nemocnice, které pečují o pacienty trpící AIDS do té doby, než mohou být propuštěni, protože stále více pacientů trpících touto nemocí žije doma s příbuznými.¹⁰⁰

Stěžovatel na ostrově neměl kromě bratrance žádné příbuzné. Jeho matka žila v USA a vysoký věk, špatné zdraví a nedostatek prostředků jí bránil, aby se o syna postarala v případě jeho vyhoštění. Zároveň sama uvedla, že neví o žádných příbuzných, kteří by se o syna v případě jeho vyhoštění postarali. Naproti tomu v UK žil v chráněném ubytovacím zařízení pro pacienty trpící AIDS, které mu zajišťovala charitativní organizace. Ta mu zdarma poskytovala nejen ubytování a jídlo, ale zároveň i emocionální a sociální podporu prostřednictvím kvalifikovaných pracovníků.¹⁰¹

Všechny výše zmíněné aspekty vzal Soud při svém rozhodování v potaz. Na počátku připomněl, že smluvní státy mají právo kontrolovat vstup a pobyt cizinců, jakož i rozhodovat o jejich vyhoštění. Zároveň si je dobře vědom závažnosti trestného činu, kterého se stěžovatel dopustil, a obtížného postavení států v boji proti pašování drog. Z tohoto důvodu jsou přísné sankce adekvátní dané situaci. Avšak článek 3 Úmluvy se aplikuje bez ohledu na předchozí trestné jednání stěžovatele. Tím, že se stěžovatel nacházel fyzicky na území UK, přestože neměl povolení ke vstupu do země, spadá do jurisdikce tohoto státu a ten je pak povinen zajistit dodržení práv vyplývajících z Úmluvy. Není překážkou, že riziko vyplývá z faktorů, za něž nemohou být přímo ani nepřímo odpovědné státy, kam má být osoba vyhoštěna nebo které samy o sobě neporušují článek 3 Úmluvy. Každý jiný závěr by omezoval absolutní povahu zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení. Nicméně všechny okolnosti daného případu musí být podrobeny přísné kontrole, aby bylo zjištěno, zda existuje

⁹⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 2. 5. 1997, *D. v. UK*, 30240/96.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

skutečné riziko, že s ohledem na zdravotní stav osoby by její navrácení bylo v rozporu s článkem 3 Úmluvy.¹⁰²

ESLP vzal za prokázané, že se stěžovatel nacházel v pokročilém stádiu nevy léčitelné nemoci a jeho stav v době ústního slyšení byl natolik vážný, že musel být hospitalizován. Kvalita jeho života byla přímo úměrná dostupnosti sofistikované léčby, které se mu v UK dostávalo. Zároveň mu charitativní organizace poskytovala péči a personál ho naučil, jak přistupovat ke smrti a jak vytvářet vazby se svým okolím. Náhlé přerušení natolik potřebné péče by pro něj mělo fatální následky. Není pochyb o tom, že v případě vyhoštění se jeho smrt přiblíží a zároveň bude vystaven akutním duševním a fyzickým útrapám. Jakákoliv péče, které se mu může dostat na ostrově Svatého Kryštofa, mu není schopna pomoci v boji s infekcemi, které stěžovateli hrozí z důvodu nedostatku vhodné stravy, přístřeší, hygieny a neadekvátních zdravotnických zařízení. Přestože má na ostrově bratrance, nejsou žádné důkazy o tom, že by tento byl ochoten či schopen se o stěžovatele postarat. Dále nebylo ani prokázáno, že by bylo stěžovateli zajištěno lůžko v jedné z nemocnic, o kterých vláda UK tvrdila, že poskytují péči pacientům s AIDS.¹⁰³

Vzhledem ke všem těmto výjimečným okolnostem a kritickému zdravotnímu stavu stěžovatele ESLP shledal, že jeho vyhoštění by znamenalo porušení článku 3 Úmluvy. Stěžovatel byl závislý na lékařské péči, které se mu nyní dostávalo v UK, a díky charitativní organizaci byl připraven na smrt ve známém a vhodném prostředí. Přestože podmínky na ostrově Svatého Kryštofa samy o sobě neporušují daný článek, pokud by došlo k navrácení stěžovatele, byl by vystaven skutečnému riziku blízké smrti za značných duševních a fyzických útrap. Proto lze podle názoru Soudu dané jednání označit jako nelidské.¹⁰⁴

Soud shledal okolnosti tohoto případu jako zcela výjimečné a závažně zasahující do humanitární roviny. Při posuzování toho, zda spadá případ pod článek 3 Úmluvy, je třeba zkoumat, zda naplňuje „minimální stupeň závažnosti“, ačkoli jej ESLP ve svém rozhodnutí explicitně nezmínil. Pokud však zohledníme jeho předchozí judikaturu (například *Selmouni v. France*¹⁰⁵), je zřejmé, že je vždy třeba, aby jednání dosáhlo této minimální úrovně, aby mohlo spadat pod daný článek. Tato úroveň se posuzuje individuálně vzhledem ke všem okolnostem daného případu. Zde se vycházelo z velmi vážného zdravotního stavu stěžovatele (i přes vhodnou léčbu mu zbývalo 8 až 12 měsíců života) a dále

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ ESLP: Rozsudek ze dne 2. 5. 1997, *D. v. UK*, 30240/96.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 28. 7. 1999, *Selmouni v. France*, 25803/94.

z humanitárních důvodů. K nim patřilo zejména to, že stěžovatel neměl kromě bratrance, u kterého nebylo jisté, že by se o stěžovatele postaral, žádné příbuzné, žádné finanční prostředky ani žádné obydlí. Zároveň bylo prokázáno, že v dané zemi neexistuje adekvátní léčba a bylo nejisté, zda by se stěžovateli vůbec dostalo alespoň minimální potřebné pomoci v jedné z nemocnic. Během umírání by byl stěžovatel zcela jistě vystaven bolesti, aniž by mu alespoň přátelé, příbuzní nebo charitativní organizace poskytli morální podporu, což znamená, že by umíral ve vrcholně stresujících podmínkách. Lze tedy shrnout, že tyto okolnosti značně přesáhly „minimální stupeň závažnosti“, a proto bylo shledáno vyhoštění stěžovatele porušením článku 3 Úmluvy, a to jednomyslně. Po tomto rozhodnutí, na které se odvolává i Nejvyšší správní soud České republiky při rozhodování o udělení doplňkové ochrany¹⁰⁶, se očekávalo, že se otevrou dveře dalším obdobným rozhodnutím.

3.2 N. v. UK

Po přijetí rozsudku *D. v. UK* společnost očekávala, že ESLP bude na svoji judikaturu navazovat. Avšak kromě svého prvního rozhodnutí Soud neshledal v žádném jiném případě, že by došlo k porušení článku 3 Úmluvy z důvodu vyhoštění nebo navrácení vážně nemocné osoby. Proto si široká veřejnost tolik slibovala od rozhodnutí *N. v. UK*, a to především ohledně vyjasnění kritérií, která je třeba naplnit, aby bylo možno dovodit odpovědnost smluvního státu za porušení článku 3 Úmluvy.

Stěžovatelka s iniciálou N. se narodila v roce 1974 v Ugandě. V roce 1998 přijela pod falešným jménem do UK, kde byla následně hospitalizována. Lékaři diagnostikovali, že je pacientka HIV pozitivní s imunosupresivním charakterem a má v těle mycobacterium tuberculosis (původce tuberkulózy). Následkem antiretrovirové terapie a pravidelným sledováním se její zdravotní stav stabilizoval. Přesto však lékař ve své zprávě uvedl, že pokud dojde k vyhoštění stěžovatelky a nebude tak pokračováno v současné léčbě, očekávaná délka jejího života se zkrátí na méně než rok v důsledku rozšíření Kaposiho sarkomu¹⁰⁷ a zvýšení rizika nakažení infekcí. Potřebné léky jsou v Ugandě dostupné, ale jejich pořízení je velmi finančně náročné a jejich množství nadto omezené. K tomu, jak uvedla stěžovatelka, v Ugandě nefunguje veřejné financování lékařské péče, sociálního zabezpečení, stravy nebo bydlení.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. července 2007, sp. zn. 2 Azs 30/2007.

¹⁰⁷ Kaposiho sarkom je nádorovým onemocněním, které vzniká z buněk lymfatických cév. Příčinou je infekce virem ze skupiny herpesvirů, přesněji herpesvirem 8. Ke vzniku je však třeba také narušená imunita. Z toho důvodu se Kaposiho sarkom objevuje zejména u nemocných s AIDS. Při narušené imunitě virus pozmění buňky lymfatických či krevních cév a způsobí jejich nádorový zvrát. (Masarykův onkologický ústav [online]. mou.cz [cit. 25. října 2019]. Dostupné na <<https://www.mou.cz/c46-kaposiho-sarkom/di58>>.)

Ve své rodné zemi má sice příbuzné, ale ti nejsou ochotni nebo schopni se o ni postarat. Z těchto důvodů podala stěžovatelka žádost o azyl, která však byla zamítnuta s tím, že léčba pacientů s AIDS je v Ugandě srovnatelná s léčbou v jiných afrických zemích. Stěžovatelka neuspěla ani v rámci řízení o opravných prostředcích.¹⁰⁸

Zajímavě okomentoval danou situaci lord Nicholls z Bickenheadu, když uvedl, že právě díky léčbě, které se stěžovatelce dostalo v UK, je její stav stabilizován a může ještě několik desetiletí vést uspokojivý život, avšak bez této léčby je její prognóza strašlivá. Její život se zkrátí na 1 až 2 roky, přičemž bude trpět nepohodlím a bolestmi, protože terapie, kterou v současnosti podstupuje, ji neuzdravuje, ale pouze ji chrání před důsledky její selhávající imunity. Pokud tedy bude vyhoštěna do Ugandy a nebude moci získat lékařskou péči, kterou potřebuje, bude to stejné, jako by byla stěžovatelka odpojena od přístrojů na podporu života. Přirovnání je v dané situaci více než trefné. Dále bylo jiným lordem upozorněno na to, že by soud neměl vycházet primárně ze současného (tj. stabilizovaného) zdravotního stavu, který se zcela opírá o léčbu poskytnutou v UK, u níž hrozí, že v případě vyhoštění nebude možné v ní pokračovat.¹⁰⁹

Při srovnání lékařské péče v UK a Ugandě bylo zjištěno, že v UK je bezplatně poskytována vysoce účinná antiretrovirová terapie. Na druhé straně, jak vyplynulo z výzkumu Světové zdravotnické organizace, v Ugandě je dostupnost antiretrovirových léků omezena finančními zdroji a nedostatečnou infrastrukturou zdravotní péče, tudíž jsou poskytnuty asi jen polovině potřebných pacientů.¹¹⁰

Pouze okolnost, že v případě vyhoštění bude délka života a jeho kvalita výrazně snížena, sama o sobě nezakládá odpovědnost smluvního státu za porušení článku 3 Úmluvy. Ta může být založena pouze ve „velmi výjimečných případech, kde jsou humanitární důvody dostatečně přesvědčivé“. Nemusí to být pouze okolnosti stanovené v případě *D. v. UK*, ale musejí naplňovat stejně vysokou míru závažnosti. Ta je dokonce v případech vyhoštění vážně nemocné osoby vyšší než v jiných rozhodnutích, kde bylo shledáno porušení Úmluvy, protože zde dané riziko špatného zacházení nevyplývá z úmyslného jednání nebo opomenutí orgánů veřejné moci či nestátních orgánů, ale z přirozeně se vyskytující nemoci a nedostatku potřebné péče v přijímající zemi.¹¹¹

¹⁰⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK*, 26565/05.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

Zároveň velký senát Soudu zdůraznil, že ačkoli Úmluva obsahuje práva, která mají sociální a ekonomické důsledky, jejím primárním účelem je ochrana práv občanských a politických, kdy se Úmluva snaží o dosažení rovnováhy mezi požadavky obecného zájmu společnosti a ochrany základních práv jednotlivce. Situace se z důvodu rozdílné vyspělosti různých zemí a pokroku v lékařství liší. Nelze požadovat po smluvních stranách, aby tyto rozdíly zmírňovaly poskytováním bezplatné zdravotní péče cizincům, kteří se nacházejí v jejich jurisdikci bez povolení k pobytu. Jiný závěr by znamenal přílišnou zátěž pro dané státy. Všechna výše zmíněná kritéria se použijí nejen na pacienty trpící AIDS, ale na všechny cizince stížené vážnou fyzickou nebo duševní nemocí, kteří v případě vyhoštění čelí reálnému nebezpečí utrpení, bolesti a snížené délce života.¹¹²

Soud rozhodl, že ačkoli z důvodu vyhoštění se délka a kvalita života stěžovatelky značně sníží, v současné době není v kritickém stavu, a i když není lékařská péče dostupná ve stejném rozsahu jako v UK, v Ugandě k ní prokazatelně je přístup. Navíc má v Ugandě příbuzné, kteří jí mohou poskytnout podporu. Díky neustálému vývoji v léčbě AIDS je zhoršení kvality a délky života spekulativní. Z těchto všech výše zmíněných důvodů ESLP neshledal ve vyhoštění stěžovatelky porušení článku 3 Úmluvy.¹¹³

Nejvíce pobouření způsobilo „skryté“ vyvažování, kterého se Soud ve věci dopustil. Aby došlo k porušení článku 3 Úmluvy, nepostačuje pouze naplnění všech tří kritérií: „zvláštní humanitární důvody, nedostatečná zdravotní péče v zemi původu cizince a vážný zdravotní stav cizince“, ale zároveň musejí převážet nad kritériem „ekonomické zátěže pro vyhošťující stát“.¹¹⁴ To naprosto popírá absolutní, nederogovatelnou povahu zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení. Soud ve své judikatuře jasně stanovil, že není možné toto absolutní právo vyvažovat ani z takových důvodů, jako je boj s terorismem nebo organizovaným zločinem, natož aby bylo možné tento základní humanitární princip vyvažovat ekonomickými zájmy státu. ESLP navíc již dříve ve svých rozhodnutích uvedl, že omezené zdroje státu jej nemohou zbavit jeho povinností vyplývajících z členství v Radě Evropy.¹¹⁵ Pak by se již nedalo hovořit o Úmluvě jako skutečně účinném nástroji ochrany a už vůbec by nebylo možné považovat práva za absolutní. Opačné názory mezi odbornou veřejností, které mají pochopení pro odkazovaný případ *N v. UK*, že rozhodnutí jako případ *D. v. UK* povedou

¹¹² ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK*, 26565/05.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 445.

¹¹⁵ MANTOUVALOU, Virginia. *N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?*. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 826.

k přílivu migrantů za účelem využití dostupné léčby, nejsou správné. Jednak to vyplývá ze statistiky, kterou někteří soudci Soudu uvedli ve svém disentu k rozhodnutí *N. v. UK*¹¹⁶, a zároveň je proto nastaven „minimální stupeň závažnosti“ u článku 3 Úmluvy, jehož prokázání není snadné a klade na stěžovatele vysoké nároky. V daném případě Soud úplně popřel absolutní povahu článku 3 Úmluvy, když ve své argumentaci relativizoval lidský život vůči ekonomickým zájmům státu. Cílem ESLP je chránit hodnoty lidského života před materialisticky orientovanou státní správou. V tom Soud selhal.

Dalšího pochybení se Soud dopustil, když vycházel ze stabilizovaného stavu stěžovatelky, kterého bylo paradoxně docíleno výlučně díky léčbě v UK. Článek 3 Úmluvy má zabránit, aby v případě vyhoštění stěžovatelka čelila riziku mučení nebo jiného nelidského a ponižujícího zacházení. Proto má být z hlediska skutkového zkoumána právě změna, která nastane z důvodu vyhoštění (že se život stěžovatelky dramaticky zkrátí, že bude vystavena vážným psychickým a fyzickým útrapám apod.), a pokud tato změna dosáhne „minimálního stupně závažnosti“, pak by měla být založena odpovědnost smluvního státu bez ohledu na to, zda je před rozhodnutím stěžovatelka ve stabilizovaném stavu nebo nikoli.

S tím souvisí jiná nevyjasněná otázka, zda musí nemoc dosáhnout terminálního stádia. Na první pohled z judikatury Soudu vyplývá, že aby se aplikovala ochrana, kterou poskytuje Úmluva, musí se osoba nacházet v konečné fázi, těsně před smrtí. Avšak tento závěr není správný. Opět by mělo jít o zkoumání toho, jaký vliv bude mít na osobu rozhodnutí o vyhoštění. Osoba nemusí nutně čelit smrti, a přesto v případě vyhoštění může být vystavena takovým fyzickým a duševním útrapám, že bude naplněn „minimální stupeň závažnosti“. Naproti tomu je možné rozhodovat o deportaci osoby, která se nachází v terminálním stádiu nemoci a díky vyhoštění se její život zkrátí, ale v domovském státě bude mít dostupnou lékařskou péči a rodinu. V takovém případě pak nepůjde o porušení Úmluvy. Opět aby bylo naplněno kritérium „minimálního stupně závažnosti“, musí být posouzeny všechny okolnosti případu. Jedním z nich tedy vždy bude dostatečně vážný zdravotní stav cizince (jinak by nebylo možné prokázat, že v případě vyhoštění bude čelit skutečnému riziku špatného zacházení), avšak to neznamenaá, že se článek 3 Úmluvy nemůže vztahovat i na jiné osoby, které nejsou v terminálním stádiu nemoci a nečelí přímo smrti.

Lord Nicholls vyjádřil rozdíl mezi případy paní N. a pana D. tak, že v případě *D. v. UK* se Soud zabýval otázkou, zda je UK povinna nechat stěžovatele na svém území zemřít. Oproti tomu v případě paní N. se ESLP zabýval otázkou, zda je UK povinna ponechat stěžovatelku

¹¹⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK- separate opinion*, 26565/05.

pobývat na svém území a vést kvalitní život.¹¹⁷ Přestože má velký senát Soudu navazovat na svoji judikaturu, aby byla zachována předvídatelnost rozhodování, je zároveň důležité brát ohled na skutkovou stránku při posouzení kritérií, zda je naplněn „minimální stupeň závažnosti“. Není možné, aby pouhá skutečnost, že se stěžovatelka nenachází v terminálním stádiu nemoci, byla důvodem pro vyloučení aplikace článku 3 Úmluvy. Porušení se může týkat i jiných případů než osob stížených nemocí AIDS nebo osob v terminálním stádiu nemoci. Tudíž pokud by velký senát Soudu shledal stát odpovědným za vyhoštění stěžovatelky, nešlo by o rozšíření zvláště výjimečných okolností, které jsou stanoveny v rozhodnutí *D. v. UK*.¹¹⁸

Soud dále nesprávně posoudil příčinu porušení Úmluvy, když uvedl, že v případě vyhoštění vážně nemocného cizince musí být „minimální stupeň závažnosti“ vyšší než v jiných rozhodnutích, protože riziko špatného zacházení nevyplývá z úmyslného jednání nebo opomenutí, ale z přirozeně se vyskytující nemoci a nedostatku potřebné péče v přijímající zemi. S tímto tvrzením nelze souhlasit. Odpovědnost státu je založena aktivním a úmyslným rozhodnutím deportovat či vydat osobu do země, kde jí hrozí skutečné riziko špatného zacházení, které je pro stát předvídatelné (všechny smluvní strany mají povinnost zkoumat situaci v přijímající zemi tak, aby osoba při navracení nebyla vystavena zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy), bez ohledu na to, jestli hrozící špatné zacházení bude mít původ v přirozeném vývoji choroby nebo v uměle konstruovaných společenských poměrech a vztazích. Tento princip byl již nastíněn v případě *Soering v. UK*, kdy odpovědnost státu nebyla založena trestem smrti a s ním spojeným „fenomémem cely smrti“. Toho se orgány UK v žádném případě neúčastnily. Porušení článku 3 Úmluvy bylo ovšem shledáno z důvodu, že UK rozhodla o vyhoštění osoby do země, kde bude takovému riziku čelit.¹¹⁹ Proto by zde neměla být požadována přísnější kritéria pro dosažení „minimálního stupně závažnosti“ než v jiných případech. Absolutní povaha článku 3 Úmluvy spočívá v tom, že stát má povinnost předejít špatnému zacházení tím, že osobu nevyhostí či nevydá bez ohledu na příčinu daného špatného zacházení.

3.2.1 Nesouhlasné stanovisko soudců Tulkense, Bonella a Spielmanna

K rozhodnutí ESLP bylo třemi soudci sepsáno disentující stanovisko, ve kterém společně docházejí k závěru, že stěžovatelka čelila skutečnému riziku špatného

¹¹⁷ MANTOUVALOU, Virginia. N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 819.

¹¹⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK - separate opinion*, 26565/05.

¹¹⁹ MANTOUVALOU, Virginia. N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 820.

zacházení a bylo naplněno kritérium „velmi výjimečných okolností“ nalezené v rozhodnutí *D. v. UK*. V tomto stanovisku jednak vycházejí z rozhodnutí vnitrostátních soudů a dále uvádějí nesprávnou aplikaci obecných zásad velkým senátem Soudu. Některá tato pochybení jsou rozebrána již výše, proto zde budou pouze stručně zmíněna.

První pochybení velkého senátu Soudu nastalo, když vycházel z předpokladu, že jednání musí dosáhnout vyšší míry závažnosti, protože porušení Úmluvy nevzniká úmyslným konáním nebo opomenutím, ale má svůj původ v přirozeně vzniklé nemoci a nedostatku zdrojů v přijímající zemi. Dle disentujících soudců pokud důkladné dokazování odhalí, že v případě vyhoštění bude stěžovatelka vystavena skutečnému riziku nelidského nebo ponižujícího zacházení, vznikne státu odpovědnost za porušení článku 3 Úmluvy, a to i bez vyšší míry závažnosti.¹²⁰

Disentující soudci dále upozornili na pochybení při striktním oddělování občanských a politických práv od sociálně-ekonomických práv. Tím, že velký senát Soudu natolik upřednostňuje občanská a politická práva, se zcela odchyluje od doktríny integrovaného přístupu, jak jej ve věci *Airey v. Ireland*¹²¹ vymezil.¹²² Pokud by docházelo k jejich striktnímu oddělování, nebylo by možné skutečně ochránit práva vymezená v Úmluvě, protože za určitých okolností mohou i sociálně-ekonomická práva a jejich porušení či reálné ohrožení založit odpovědnost smluvního státu za porušení Úmluvy. Zajímavým rozhodnutím, které přesně ilustruje, že neexistuje ostrá linie, která by dělila občanská a politická práva na straně jedné a sociálně-ekonomická práva na straně druhé, je *R. (Adam, Limbuela and Tesema) v. Secretary of State for the Home Department*. V této věci bylo judikováno, že rozhodnutí ministra odejmout sociální podporu žadatelům o azyl (stěžovatelům) v době, kdy probíhalo řízení o jejich žádosti o azyl a bylo jim zakázáno pracovat, čímž došlo k tomu, že žadatelé žili v nouzi, představuje porušení článku 3 Úmluvy. Bezplatné financování zdravotního pojištění se řadí rovněž do sociálně-ekonomických práv, ale stejně jako ve výše zmíněném rozhodnutí ve svém důsledku i vyhoštění stěžovatelky zasahuje do jejích sociálně-ekonomických práv, čímž v důsledku zakládá porušení zákazu mučení a jiného nelidského a ponižujícího zacházení, které představuje jedno z fundamentálních lidských práv. Proto nelze argumentovat ve věci

¹²⁰ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK - separate opinion*, 26565/05.

¹²¹ ESLP: Rozsudek ze dne 9. 10. 1979 *Airey v. Ireland*, 6289/73.

¹²² HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 446.

N. v. UK tak, že daný případ nespadá pod ochranu Úmluvy, protože zasahuje do sociálně-ekonomických práv.¹²³

Třetí a čtvrtá připomínka spolu úzce souvisí. Článek 3 Úmluvy představuje jeden z okruhů základních lidských práv, který je absolutní a nederogovatelný, proto zde není připuštěno žádné vyvažování jako u většiny jiných práv zakotvených v Úmluvě.¹²⁴ Tudíž je naprosto nesprávné použít princip proporcionality a snažit se nalézt rovnováhu mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky na ochranu základních práv jednotlivce. Zároveň soudci vyjádřili nesouhlas s názorem, že Úmluva neukládá státům povinnost bezplatně vyrovnávat rozdílnou úroveň lékařské péče mezi jednotlivými zeměmi, neboť jiný závěr by je neúměrně zatížil. Tímto prohlášením velký senát Soudu odhaluje skutečnou motivaci pro svůj závěr, že jednání nedosáhlo kritéria mimořádně výjimečné okolnosti. Zcela tak popřel absolutní povahu článku 3 Úmluvy, když omezil jeho použití na rozpočtové možnosti jednotlivých zemí.¹²⁵

V disentu bylo zmíněno stanovisko soudce Cabrala Barreta, které nastiňuje možný budoucí vývoj judikatury. Dle jeho názoru nucení vážně nemocného žadatele o azyl (který potřebuje adekvátní lékařskou péči a bezpečné prostředí, aby se dokázal vypořádat se svou vážnou nemocí) zůstat celý život nelegálním migrantem, jenž nemůže plně čerpat výhody ze systému sociálního zabezpečení, je samo o sobě v rozporu s článkem 3 Úmluvy.¹²⁶ Samozřejmě je třeba vždy posuzovat každý individuální případ zvlášť a zhodnotit všechny aspekty, aby bylo možné určit, zda naplňuje „minimální stupeň závažnosti“. Bohužel vzhledem ke stávající judikatuře Soudu, která se týká vyhošťování těžce nemocných osob, není příliš pravděpodobné, že by ESLP v blízké budoucnosti učinil názorový obrat.

Profesorka Virginia Mantouvalou s ohledem na judikaturu Soudu a některé nesouhlasné názory odborné veřejnosti taxativně shrnula kritéria, která je třeba splnit, aby bylo dosaženo „minimální úrovně závažnosti“. Vycházela především z rozhodnutí *D. v. UK* a disentujícího stanoviska k rozhodnutí *N. v. UK*:

- Osoba musí být fyzicky přítomna na daném území, tedy musí být v jurisdikci vyhošťujícího státu.

¹²³ MANTOUVALOU, Virginia. *N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?*. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 821.

¹²⁴ Tamtéž, s. 818.

¹²⁵ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 446 – 447.

¹²⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK- separate opinion*, 26565/05.

- Nachází se v pokročilém stádiu terminálního a nevléčitelného onemocnění nebo v jiném podobně závažném zdravotním stavu. S tímto kritériem, že se osoba musí nacházet v terminálním stádiu nevléčitelného onemocnění, nelze zcela souhlasit z důvodů, které jsou popsány výše. Vždy se bude muset zkoumat každý případ individuálně, neboť porušení článku 3 Úmluvy lze shledat i u jiných onemocnění.
- V členském státě se jí dostává potřebné zdravotní péče, díky níž může vést poměrně kvalitní život, byť na krátkou dobu.
- V důsledku vyhoštění a následného přerušování léčby bude osoba čelit fyzickým či psychickým útrapám a mnohem dřívější smrti.

K těmto čtyřem podmínkám se přidávají i další okolnosti, jako je délka pobytu stěžovatele ve vyhošťující zemi, sociální vztahy, které si zde vytvořil, rodinné zázemí apod.¹²⁷

Stěžovatelčin zdravotní stav v analyzovaném případě se stabilizoval právě díky lékařské péči, které se jí dostalo v UK, žila uspokojivě kvalitní život a vytvořila si sociální vazby s jednotlivci i organizacemi, které jí pomáhaly překonat překážky vzniklé v důsledku její nemoci. V případě vyhoštění se její zdravotní stav zásadně zhorší, protože v Ugandě se dostane léčby pouze asi polovině potřebných, a bude vystavena bolestem, jiným fyzickým a duševním útrapám a brzké smrti.¹²⁸

Disentující soudci tedy na základě všech výše zmíněných připomínek dospěli k závěru, že stěžovatelka splňuje kritérium „obzvláště výjimečných okolností“ vymezené v rozhodnutí *D. v. UK* a v případě vyhoštění bude čelit reálnému nebezpečí špatného zacházení, které je v rozporu s článkem 3 Úmluvy.¹²⁹ Bohužel důsledky špatného rozhodnutí se objevily krátce po jeho vydání. Řada obdobných případů byla odmítnuta jako nepřijatelné.¹³⁰

3.3 Bensaid v. UK

Alžířan Abdel Kader Bensaid přicestoval do UK v roce 1989. O čtyři roky později, krátce poté, co mu nebylo prodlouženo povolení k pobytu, se oženil s britskou občankou a byl mu povolen pobyt po dobu skutečného trvání manželství. V roce 1994 se u něj projevil vážné příznaky schizofrenie a musel být hospitalizován v psychiatrické léčebně. Tato duševní nemoc je nevléčitelná a mezi její symptomy patří halucinace, bludy, katatonické pohyby,

¹²⁷ MANTOUVALOU, Virginia. N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 824.

¹²⁸ Tamtéž, s. 825.

¹²⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 27. 5. 2008, *N. v. UK - separate opinion*, 26565/05.

¹³⁰ MANTOUVALOU, Virginia. N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72 č. 5, s. 827.

emoční necitlivost, potíže s komunikací, nedostatek motivace a neschopnost plnit každodenní úkoly. Díky léčbě se jeho stav stabilizoval a až na drobné relapsy mohl vést běžný život.¹³¹

V roce 1996 se stěžovatel rozhodl navštívit Alžírskou demokratickou a lidovou republiku. Při jeho návratu do UK nabytí imigrační úředník podezření, že manželství pana Bensaida bylo účelové s cílem oklamat britské úřady. Nebylo mu uděleno povolení ke vstupu do země a byl mu přiznán pouze dočasný pobyt po dobu vyšetřování. Ukázalo se, že manželství bylo uzavřeno za účelem získání povolení k pobytu, tudíž bylo rozhodnuto o vyhoštění stěžovatele. Proti tomu se snažil pan Bensaid právně bránit, avšak neúspěšně.¹³²

Britská vláda zjistila, že přibližně 80 kilometrů od vesnice Rouina v Alžírské demokratické a lidové republice (domovská obec stěžovatele) se nalézá zdravotnické zařízení, které se stará o pacienty s podobnou nemocí. Vedoucí lékař uvedl, že se v psychiatrické léčebně nacházejí lůžka pro osoby, které spáchaly trestné činy, i pro jiné pacienty. Léčba a léky, které stěžovatel potřebuje, jsou hospitalizovaným osobám poskytovány zdarma. Rodina žadatele žije ve vesnici Rouina, jeho otec je v důchodu a vlastní dům se dvěma ložnicemi. Vláda se navíc zavázala, že pan Bensaid bude vyhoštěn pouze tehdy, pokud bude zdravotně způsobilý k cestě za doprovodu lékařského personálu. Naproti tomu v odborných posudcích bylo uvedeno, že existuje vysoké riziko, že žadatelův zdravotní stav se v případě vyhoštění zhorší. Již nyní stres a obavy z možné deportace měly negativní vliv na jeho psychický stav. Navíc pro osoby, které trpí schizofrenií, je cestování obtížné, k tomu v této oblasti existuje nebezpečí teroristických útoků, a proto by pro něj byly cesty do nemocnice stresující. To vše by mohlo vést až k tomu, že by byla ohrožena osobní bezpečnost stěžovatele i bezpečnost ostatních lidí.¹³³

Ochrana, kterou poskytuje článek 3 Úmluvy, se vztahuje i na případy, kdy riziko špatného zacházení je spojeno s přiměřeným úředním postupem, který sám o sobě neznamená porušení základních práv. O to spíše je však třeba podrobně zkoumat osobní situaci stěžovatele spolu s dalšími okolnostmi a nelze automaticky přijmout argument, že v domovském státě jsou podmínky méně příznivé a zvyšuje se tak riziko nepříznivých důsledků.¹³⁴

Žadatel trpí dlouhodobou duševní nemocí (schizofrenií) a potřebné léky, které v současnosti užívá, jsou v Alžírské demokratické a lidové republice dostupné především pro hospitalizované osoby. Avšak jiné léčebné přípravky lze získat, i když bude docházet do zařízení pouze ambulantně. Stěžovatel si neplatí žádné sociální pojištění, a proto nemůže

¹³¹ ESLP: Rozsudek ze dne 6. 5. 2001, *Bensaid v. UK*, 44599/98.

¹³² ESLP: Rozsudek ze dne 6. 5. 2001, *Bensaid v. UK*, 44599/98.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ POMAHAČ, Richard. *Bensaid v. Spojené království. Evropské právo*, 2001, č. 5, s. 4.

žádat o finanční pomoc při nákupu léků, avšak pokud bude hospitalizován, bude mít léky zdarma. Nejbližší nemocnice se nachází přibližně 80 km od vesnice, kde žije jeho rodina. Pokud bude vyhoštěn, potíže při získávání léků a stres způsobený návratem do oblasti, kde hrozí nebezpečí terorismu, povedou ke zhoršení jeho psychického stavu do takové míry, že může hrozit sebepoškození a zároveň může ohrožovat bezpečnost dalších osob. ESLP shledal, že toto utrpení by mohlo spadat pod článek 3 Úmluvy. Avšak léčba a potřebné léky jsou v Alžírské demokratické a lidové republice dostupné a nebezpečí zhoršení jeho psychického stavu hrozí, i pokud zůstane v UK. Na základě výše uvedených skutečností dospěl soud k závěru, že nedošlo k porušení článku 3 Úmluvy.¹³⁵

Závěr ESLP byl v projednávané věci správný, ačkoli lze v určitých aspektech souhlasit s nesouhlasným stanoviskem¹³⁶, že duševní onemocnění je velmi vážné a pokud by byl stěžovatel deportován do Alžírské demokratické a lidové republiky, byl by jeho stav nejistý a mohl by být nebezpečný pro sebe i okolí. Proto zdravotní stav pana Bensaida, ačkoli se nenachází v terminálním stádiu nemoci a jeho život není přímo ohrožen, dosahuje velmi výjimečných okolností popsaných v *D. v. UK*.

Navzdory zmiňovanému disentu je však třeba posuzovat i další aspekty. Stěžovatel má v Alžírské demokratické a lidové republice rodinu, jeho otec má dům se dvěma ložnicemi, jsou mu schopni zajistit stravu, na základě vyjádření vedoucího lékaře v alžírské psychiatrické léčebně je možné pacientovi zajistit nutnou léčbu i léky a ačkoli je v oblasti zvýšené nebezpečí terorismu, stěžovatel sám o sobě nepředstavuje jejich cíl. Proto při posouzení všech kritérií nebylo dosaženo „minimálního stupně závažnosti“ a ačkoli lze doporučit vládě UK, aby znovu zvážila vyhoštění stěžovatele vzhledem k jeho vážnému zdravotnímu stavu, není možné konstatovat porušení článku 3 Úmluvy.

3.4 Aswat v. UK

Stěžovatel byl v USA obviněn z podílení se na vytvoření džihádistického tréninkového tábora v Oregonu. Na základě mezinárodního zatýkacího rozkazu byl v roce 2005 v UK zatčen. Následně britský ministr zahraničí rozhodl o vydání stěžovatele do USA, proti čemuž se snažil pan Aswat bránit opravnými prostředky, ale neúspěšně.¹³⁷

Stěžovatelovo duševní zdraví se během jeho pobytu ve věznici Jejího Veličenstva Long Lartin zhoršovalo, a proto musel být převezen do nemocnice v Broadmooru. Soudní znalec

¹³⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 6. 5. 2001, *Bensaid v. UK*, 44599/98.

¹³⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 6. 5. 2001, *Bensaid v. UK- separate opinion*, 44599/98.

¹³⁷ ESLP: Rozsudek ze dne 9. 9. 2013, *Aswat v. UK*, 17299/12.

v oboru psychiatrie se vyjádřil tak, že pokud by byl stěžovatel navrácen do vězení, byl by vystaven značnému stresu nejen z důvodu podmínek vazby, ale především z důvodu nejistoty způsobené hrozícím vydáním do USA, kde by mohl být dlouhodobě umístěn do samovazby. To by vedlo k recidivě psychických obtíží se zhoršením jeho duševního stavu a následně i zhoršením fyzického stavu, protože stěžovatel v těchto stavech odmítá jíst a pít. Dle lékařova názoru si stěžovatelova vážná duševní porucha žádá detenci v nemocnici v zájmu jeho vlastního života a bezpečnosti. Na základě tohoto posudku a dalších skutečností dospěla Komora pro zdraví, vzdělání a sociální péči Tribunálu pro duševní zdraví prvního stupně k závěru, že stěžovatel trpí paranoidní schizofrenií a jeho stav je natolik vážný, že je v zájmu jeho zdraví a bezpečnosti, aby i nadále byl držen v nemocnici a nebyl převezen zpět do věznice.¹³⁸

Po určité době strávené v nemocnici byl vypracován další posudek soudní znalkyní v oboru psychiatrie dr. Claire Dilton. V něm uvádí, že pan Aswat trpí paranoidní schizofrenií, tedy trvalou duševní poruchou, která se projevuje sluchovými halucinacemi, poruchou myšlení, paranoidními bludy, rozervaností a podezřívavým chováním. Jeho stav je momentálně stabilizovaný díky antipsychotikům.¹³⁹

V případě, že by byl pan Aswat vydán a odsouzen, hrozí, že bude umístěn ve věznici ADX Florence. ESLP v jednom ze svých předchozích rozhodnutí dospěl k závěru, že i když je režim v ADX Florence zcela restriktivní a zaměřený na zabránění veškerému fyzickému kontaktu mezi vězni a dalšími osobami, jsou zde jiné možnosti, jak mohou vězni komunikovat se světem, a nejsou tak porušena práva chráněná v článku 3 Úmluvy. V projednávaném případě je však třeba brát ohled na stěžovatelovu duševní nemoc, díky níž je mnohem zranitelnější.¹⁴⁰

Pokud by byl stěžovatel vydán do USA, nelze s určitostí říci, ve kterém zařízení by byl umístěn před a (v případě shledání stěžovatele vinným) po trestním procesu. Ministerstvo spravedlnosti USA ani nenaznačilo, kde by mohl být stěžovatel umístěn během vyšetřovací vazby a jak dlouho by v ní zůstal. Pokud by byl odsouzen, existuje možnost, že by byl umístěn ve věznici ADX Florence. Přestože v tomto zařízení existují služby pro duševně nemocné, je více než pravděpodobné, že by doba strávená v ADX Florence, kde by byl vystaven vysoce omezujícímu režimu s dlouhodobou sociální izolací, nepříznivě ovlivnila zdravotní stav stěžovatele. Režim zařízení je psychicky náročný i pro zdravé jedince,

¹³⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 9. 9. 2013, *Aswat v. UK*, 17299/12.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

natož pro psychiku duševně vážně nemocné osoby.¹⁴¹ V UK bylo dokonce rozhodnuto, že z důvodu psychického zdraví a bezpečnosti je vhodné, aby byl stěžovatel přesunut z „běžné“ věznice do psychiatrické léčebny. Režim v ADX Florence je ještě mnohem restriktivnější než ve věznici Jejího Veličenstva Long Lartin. Navíc v USA pan Aswat nemá žádné sociální ani jiné vazby, není jisté, kde by strávil svoji budoucnost a jaká by vůbec byla. Jde o vydání do země, kde nebude mít podporu rodiny ani přátel. To vše by mělo velmi pravděpodobně nepříznivý vliv na jeho zdravotní stav. Soud proto shledal, že pokud bude stěžovatel vydán, existuje reálné riziko, že bude čelit zacházení, které je v rozporu s článkem 3 Úmluvy.¹⁴²

Přestože se jedná o vydání těžce nemocné osoby, najdeme v tomto rozhodnutí značné rozdíly oproti předchozím výše zmíněným judikátům. V první řadě je zajímavé, že ESLP zde vůbec nezmínil principy, které nastolil v rozhodnutí *D. v. UK*. Ani jednou nevedl, že musí být dosaženo kritéria „obzvláště výjimečných okolností“.¹⁴³ Stejně tak se zdržel poměrování ochrany lidských práv jednotlivce se zatížením státu.¹⁴⁴ Největším rozdílem je nicméně to, že v daném případě měl být pan Aswat do USA vydán, ne vyhoštěn. Tedy měl být předán přímo do rukou státu, který nedokázal zaručit, že bude stěžovatel umístěn v takovém zařízení a poskytnuta mu taková péče, aby nedošlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu.¹⁴⁵ Porušení Úmluvy zde nemá svůj původ v přirozeně vzniklé nemoci a nedostatku zdrojů v přijímající zemi, ale ve vydání stěžovatele do země, kde hrozí, že bude vystaven vysoce omezujícímu režimu s dlouhodobou sociální izolací bez podpory rodiny a přátel, aniž by stěžovatel věděl, na jak dlouho. Jedná se o osobu, která je zbavena svobody, a většině práv takové osoby je standardně přisuzována větší ochrana, protože se nachází ve zranitelné situaci.¹⁴⁶ Takto diferenciovat ochranu práv podle čl. 3 Úmluvy však nelze. Soud má chránit osoby bez ohledu na to, zda má porušení článku 3 Úmluvy původ ve vyhoštění osoby na svobodě nebo vydání osoby zadržené (tj. zranitelnější), a to s ohledem na absolutní povahu citovaného ustanovení Úmluvy.¹⁴⁷

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² ESLP: Rozsudek ze dne 9. 9. 2013, *Aswat v. UK*, 17299/12.

¹⁴³ POLÁŠEK, Jan. ESLP k použití zásady zákazu vyhoštění a navrácení ze zdravotních důvodů. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 22.

¹⁴⁴ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 450.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ MALÍŘ, Jan. Právo na přístup ke zdravotní péči z hlediska evropského práva lidských práv. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 21, s. 745.

¹⁴⁷ Pokud by šlo o vyhoštění stěžovatele, ESLP by zde pravděpodobně porušení článku 3 Úmluvy neshledal, i když by převoz mohl mít nepříznivý vliv na jeho duševní stav. Takový závěr je však chybný.

3. 5 Paposhvili v. Belgium

„Někdy je čím dál tím obtížnější pochopit humanismus tzv. Západu. Přistěhovalce, který předloží falešné doklady a krade, nevyhostí, naopak ho sedmnáct let nechají přežívat v Belgii, mezi nemocnicí a kriminálem. Když je v poslední fázi smrtelné nemoci, trvají na deportaci a zákazu pobytu v Belgii po dobu deseti let.“¹⁴⁸

I těmito slovy Ireny Válové lze ve stručnosti charakterizovat skutkový děj následujícího soudního rozhodnutí.

Pan Paposhvili se narodil v roce 1958, do Belgie přicestoval v roce 1998 s manželkou a malým dítětem. Během jejich pobytu v Belgii se jim narodily dvě další děti. Oba manželé od počátku páchali trestnou činnost, za niž byli několikrát odsouzeni k trestu odnětí svobody. Vše nakonec vyvrcholilo v roce 2005, kdy byl stěžovateli uložen trest odnětí svobody v délce tří let. K tomu ministr vnitra rozhodl, že je stěžovatel povinen opustit zemi a po dobu 10 let se nesmí vrátit.¹⁴⁹

Stěžovatelova žádost o azyl byla opakovaně zamítnuta. Přesto belgické úřady zcela rezignovaly na výkon svého práva, a tak stěžovatel stále pobýval nelegálně na jejich území. Pan Paposhvili se v roce 2000 pokusil získat pobytové oprávnění z mimořádných důvodů. Především argumentoval tím, že jeho další děti se již narodily v Belgii, avšak i tento pokus byl neúspěšný, protože pan Paposhvili opustil zemi a byl zadržen v SRN, navíc dle belgických orgánů nedošlo k dostatečné integraci rodiny a z jeho strany docházelo k opakovanému rušení veřejného pořádku. Následně se ještě dvakrát pokusil získat povolení k pobytu na základě výjimečných okolností. Obě jeho žádosti byly zamítnuty s odůvodněním, že ochrana zájmů státu má přednost před sociálním a rodinným zájmem stěžovatele. Navíc stěžovatel sám pácháním trestné činnosti ohrozil celistvost své rodiny. V roce 2009 byl upraven statut pobytu rodiny, avšak změna se týkala pouze manželky a jejich tří dětí.¹⁵⁰

Pan Paposhvili v minulosti trpěl plicní tuberkulózou, hepatitidou typu C a jaterní fibrózou. V roce 2006 mu byla během jeho pobytu ve vězení diagnostikována chronická lymfatická leukémie ve fázi B. Jako léčba byla zvolena mimo jiné chemoterapie, avšak i přesto se jeho zdravotní stav zhoršoval a dle lékařské zprávy mu zbývalo tři až pět let života. V roce 2011 se leukémie posunula do fáze C a odhadovaná délka jeho života činila

¹⁴⁸ VÁLOVÁ, Irena. *ESLP soudil humanismus Západu: Belgie vystavila umírajícímu přistěhovalci zákaz pobytu na deset let* [online]. ceska-justice.cz, 27. prosince 2016 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/12/eslp-soudil-humanismus-zapadu-belgie-vystavila-umirajicimu-pristehovalci-zakaz-pobytu-na-deset-let/>>.

¹⁴⁹ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

¹⁵⁰ Tamtéž.

maximálně 24 měsíců. Lékaři proto změnili způsob léčby, který přinesl pozitivní výsledky, a proto od roku 2014 stěžovatel začal brát lék Ibrutinib v rámci přípravy na transplantaci kmenových buněk. Přerušování této specializované léčby by vedlo k jisté smrti.¹⁵¹

V roce 2007 podal stěžovatel žádost o azyl na základě § 9 belgického cizineckého zákona, v níž se dovolával porušení článků 3 a 8 Úmluvy a tvrdil, že v případě návratu zpět do Gruzie nebude schopen získat potřebnou lékařskou péči. Žádost byla belgickými úřady zamítnuta. Své rozhodnutí odůvodnily tím, že stěžovatel z důvodu páchaní trestné činnosti je vyňat z působnosti § 9 belgického cizineckého zákona a vůbec se nezabývaly zdravotním stavem a možným porušením článku 3 Úmluvy. V roce 2008 svou žádost opakovl a ve svém odůvodnění uvedl navíc, že v Belgii pobývá již 11 let, má zde sociální vazby a rodinné zázemí. Pokud bude vyhoštěn do Gruzie, ocitne se bez vhodné lékařské péče, která je navíc drahá, a ztratí podporu své rodiny.¹⁵² To povede k tomu, že zemře během 6 měsíců.¹⁵³ Ani tehdy neměl úspěch. Belgický úřad navíc konstatoval, že možné porušení článků 3 a 8 Úmluvy bude zkoumat až ve vztahu k rozhodnutí o vyhoštění. Proti tomu pan Paposhvili podal opravný prostředek, kde především kritizoval poslední výrok úřadu, protože proti němu již bylo vydáno několik výjezdních příkazů¹⁵⁴. I tento opravný prostředek byl zamítnut s tím, že stěžovatel nepředložil konkrétní důkazy, které prokazují, že v případě vyhoštění by čelil skutečnému riziku mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení.¹⁵⁵

Pan Paposhvili podal stížnost k ESLP, ale malý senát Soudu se držel argumentační linie započaté rozhodnutím ve věci *N. v. UK* a neshledal porušení čl. 2, čl. 3 ani čl. 8 Úmluvy.¹⁵⁶ Své rozhodnutí postavil především na tom, že ačkoli stěžovatel trpí smrtelnou a nevyléčitelnou nemocí, jeho stav je v současnosti stabilizovaný a je schopen cestovat bez toho, aby jeho život byl v přímém ohrožení. Stěžovatel požádal o postoupení věci velkému senátu Soudu, ale následně zemřel. Velký senát Soudu nabyt přesvědčení, že zvláštní okolnosti týkající

¹⁵¹ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10. KOPA, Martin, dostupné na ASPI (JUD352726CZ).

¹⁵² ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

¹⁵³ ANDERSON, Adrienne. *Comment on Paposhvili v. Belgium and the Temporal Scope of Risk Assessment* [online]. ejiltalk.org, 21. ledna 2017 [cit. 7. října 2017]. Dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/comment-on-paposhvili-v-belgium-and-the-temporal-scope-of-risk-assessment/>>.

¹⁵⁴ Výjezdní příkaz je doklad, který opravňuje cizince k přechodnému pobytu na území k provedení neodkladných úkonů a k povinnosti opustit zemi.

¹⁵⁵ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

¹⁵⁶ POLÁŠEK, Jan. ESLP k použití zásady zákazu vyhoštění a navrácení ze zdravotních důvodů. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 22.

se dodržování lidských práv vyžadují, aby se pokračovalo v přezkumu na základě čl. 37 odst. 1 EÚLP i přes smrt stěžovatele.¹⁵⁷

Velmi výstižně popsal dosavadní problematiku týkající se vyhošťování těžce nemocných osob JUDr. Martin Kopa, Ph.D. Přirovnal soudy k hlavnímu zápornému hrdinovi ve filmu, protože nahlížely na tuto skupinu osob mnohem přísněji než na jiné osoby, které se domáhaly ochrany podle zásady *non-refoulement*. Zároveň při posuzování těchto zvláštních případů používaly zakázanou metodu, která je popsána výše (test proporcionality).¹⁵⁸ Případ pana Paposhviliho dal ESLP jedinečnou šanci tato svá pochybení napravit. Z větší části se to i povedlo.

K uvědomění si nedostatků ve vlastní rozhodovací historii pomohla velkému senátu Soudu také třetí strana, *Human Rights Centre of Ghent University*. Ta vyzvala ESLP, aby přezkoumal uplatnění kritéria „velmi výjimečných okolností“ a vyvinul jiné kritérium, které by bylo více slučitelné s absolutní povahou článku 3 Úmluvy. Při vytváření kritéria by ESLP měl vzít v úvahu vhodnost léčby a skutečný přístup k dané léčbě v přijímající zemi. V případech pochybností by měl navracející stát požadovat záruky.¹⁵⁹

Velký senát Soudu ve svém rozhodnutí rekapituluje předchozí judikaturu, která se týkala vyhošťování těžce nemocných osob, a dochází k převratnému závěru. Od rozsudku *N. v. UK* se používal článek 3 Úmluvy pouze na osoby, které čelí smrti. Výsledkem bylo, že osoby, které byly vážně nemocné, avšak jejich zdravotní stav nebyl natolik kritický, ztratily možnost ochrany. To pramenilo především z toho, že ačkoli bylo v rozhodnutí *N. v. UK* předestřeno, že „velmi výjimečné případy“ se mohou týkat i jiných osob než těch, kterým bezprostředně hrozí smrt, obsah předmětného pojmu nebyl podrobněji vysvětlen a v praxi se užil jen na tyto osoby.¹⁶⁰ Soud v rozhodnutí *N. v. UK* nastavil nepřipustně přísné kritérium a vzhledem k tomu, že Úmluva má být vykládána a uplatňována tak, aby poskytovala účinnou a efektivní ochranu, je třeba zmírnit tento nadměrně restriktivní přístup. ESLP došel k závěru, že „jiné velmi výjimečné případy“ mají být chápány tak, že vyhoštění těžce nemocné osoby, u níž byly prokázány závažné důvody domnívat se, že by mohla i přesto, že její život není

¹⁵⁷ PERONI, Lourdes, PEERS, Steve. *Expulsion of seriously ill migrants: a new ECtHR ruling reshapes ECHR and EU law* [online]. eulawanalysis.blogspot.com, 10. ledna 2017 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/expulsion-of-seriously-ill-migrants-new.html>>.

¹⁵⁸ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10. KOPA, Martin, dostupné na ASPI (JUD352726CZ).

¹⁵⁹ PERONI, Lourdes. *Grand Chamber Hearing in Paposhvili v. Belgium: The End of N. v. the UK? law* [online]. strasbourgobservers.com, 24. září 2015 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2015/09/24/grand-chamber-hearing-in-paposhvili-v-belgium-the-end-of-n-v-the-uk/>>.

¹⁶⁰ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

bezprostředně ohrožen, čelit skutečnému nebezpečí „vážného, rychlého a nevratného zhoršení jejího zdravotního stavu (první kritérium), který by vedl k intenzivnímu utrpení nebo výraznému zkrácení předpokládané délky jejího života (druhé kritérium) z důvodu nedostatku potřebné péče nebo nedostatečného přístupu k takové léčbě v přijímající zemi“, není možné. Avšak i tato situace musí naplnit vysoký hodnotový práh článku 3 Úmluvy.¹⁶¹ Tento závěr podtrhuje i souhlasné stanovisko soudce Paula Lemmense, ve kterém vysvětluje, proč změnil názor. Po postoupení věci velkému senátu Soudu si soudce Lemmens uvědomil, že dosavadní přístup vytvářel mezeru v ochraně lidských práv. Proto je dle něj třeba přiznat existenci této mezery, vyplnit ji vyjasněním judikatury, ale zároveň udržet vysoký standard článku 3 Úmluvy.¹⁶²

Bohužel jak plyne z výše uvedeného, jedno zásadní pochybení přece jen ESLP nenapravil, a to, že na skupinu těžce nemocných cizinců klade vyšší nároky než na jiné skupiny osob. Alespoň snížil přísný standard „velmi výjimečných okolností“, tím pádem se nyní domůže ochrany více osob, ale nelze tvrdit, že by jej odstranil. Úroveň očekávané újmy je vždy relativní, což je pochopitelné. Nikdy nelze s naprostou jistotou odhadnout, jak se bude zdravotní stav osoby vyvíjet. Proč by však „minimální úroveň závažnosti“ měla být v případech osob vážně nemocných vyšší než v ostatních případech? Velký senát Soudu sice snížil dané mimořádně přísné kritérium „velmi výjimečné okolnosti“, avšak stále zůstalo zachováno. Rozlišování prahu „minimální úroveň závažnosti“ pro různé skupiny osob se dále jeví jako nelogické.¹⁶³ Pokud těžce nemocný cizinec předloží takové důkazy, aby bylo naplněno již tak přísné kritérium „minimální úroveň závažnosti“, které bylo judikatorně dovozeno pro aktivaci článku 3 Úmluvy, pak by se měla tato ochrana uplatnit bez dalších požadavků.

ESLP výslovně stanovil dvě kritéria, která musí stát při rozhodování vzít v potaz, aby zjistil, zda je naplněn standard vážného, rychlého a nezvratného poklesu zdravotního stavu, který povede k intenzivnímu utrpení nebo značnému zkrácení předpokládané délky života, a to dostupnost a skutečný přístup k lékařské péči v přijímající zemi.

Orgány navracejícího státu v případě posuzování prvního kritéria musí zvážit v konkrétním případě, zda je lékařská péče v přijímající zemi obecně dostupná a vhodná konkrétně pro nemoc stěžovatele, čímž nebude vystaven zacházení v rozporu s článkem

¹⁶¹ PERONI, Lourdes, PEERS, Steve. *Expulsion of seriously ill migrants: a new ECtHR ruling reshapes ECHR and EU law* [online]. eulawanalysis.blogspot.com, 10. ledna 2017 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/expulsion-of-seriously-ill-migrants-new.html>>.

¹⁶² ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

¹⁶³ STOYANOVA, Vladislava. How Exceptional Must 'Very Exceptional' Be? Non-Refoulement, Socio-Economic Deprivation and Paposhvili v Belgium. *International Journal of Refugee Law*, 2017, roč. 29, č. 4, s. 598 – 616.

3 Úmluvy. Aby dané kritérium přineslo nějaký posun, musí být „obecně dostupná“ vykládáno pro konkrétní onemocnění stěžovatele. To, že je nějaká péče obecně dostupná, ještě neznamená, že je dostupná určitá specifická forma léčby, kterou vyžaduje zdravotní stav stěžovatele (například léčba pomocí chemoterapie v zemi dostupná je, ale určitá konkrétní forma chemoterapie již být dostupná nemusí). Přestože ESLP stanovil, že srovnávání úrovně lékařské péče mezi dvěma státy obecně není relevantní z hlediska posuzování, zda případ spadá pod článek 3 Úmluvy, lze jej chápat jako pomocné vodítko při posuzování kritéria „dostupnosti“.¹⁶⁴

Druhé kritérium je „přístupnost“. Nestačí, že vhodná léčba je v zemi dostupná, ale stěžovatel k ní musí mít skutečný přístup. Možnost léčby tedy musí být skutečná, ne pouze teoretická. Je třeba zvážit náklady na tuto léčbu, sociální aspekty, rodinné vazby nebo vzdálenost, kterou je třeba překonat k získání léčby. Tento faktor se plně soustředí na osobu stěžovatele a zvážení subjektivních okolností případu. Pokud by chyběl při posuzování, mohlo by se lehce stát, že sice vhodná léčba v přijímající zemi existuje, ale stěžovatel by k ní nikdy neměl přístup. V případě, že budou mít státy i přes zvážení všech okolností stále pochybnosti, zda v případě vyhoštění cizince tento bude čelit nebezpečí mučení nebo nelidského či ponižujícího zacházení, mají dle ESLP novou důležitou povinnost, a to získat od přijímajícího státu individuální a dostatečné ujištění, že se vyhoštěný cizinec nedostane do situace, která je v rozporu s článkem 3 Úmluvy.¹⁶⁵ Problematika diplomatických záruk je rozebrána v podkapitole 2.3. Největší problém opět bude s jejich právní vymahatelností.

K další přelomové změně v důsledku rozhodnutí Soudu ve věci pana Paposhviliho dochází v otázce určení rozhodné doby pro posouzení rizika špatného zacházení. Dříve státy posuzovaly, zda stěžovatel čelí bezprostřednímu ohrožení života k okamžiku vyhoštění. Nově však velký senát Soudu rozšířil vnímání rozhodné doby, a státy jsou tak povinny hodnotit dopad svého rozhodnutí na těžce nemocného cizince i v době po jeho vyhoštění, tedy jak by se jeho zdravotní stav vyvíjel po převozu.¹⁶⁶

V souvislosti s posuzováním daného případu se velký senát Soudu zabýval i rozvržením důkazních břemen. Stanovil, že je na stěžovateli, aby poskytl důkazy o existenci velmi

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 605 – 606.

¹⁶⁵ STOYANOVA, Vladislava. How Exceptional Must 'Very Exceptional' Be? Non-Refoulement, Socio-Economic Deprivation and Paposhvili v Belgium. *International Journal of Refugee Law*, 2017, roč. 29, č. 4, s. 606 – 608.

¹⁶⁶ ANDERSON, Adrienne. *Comment on Paposhvili v Belgium and the Temporal Scope of Risk Assessment* [online]. ejiltalk.org, 21. ledna 2017 [cit. 7. října 2017]. Dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/comment-on-paposhvili-v-belgium-and-the-temporal-scope-of-risk-assessment/>>.

výjimečných okolností (o svém zdravotním stavu, sociálních a rodinných vazbách apod.). Pokud předloží takové důkazy, které prokazují naplnění kritéria velmi výjimečných okolností, je na státu, aby je vyvrátil. Možné riziko musí být podrobena pečlivému přezkumu za pomoci obecných zdrojů jako zpráv Světové zdravotnické organizace, neziskových organizací nebo lékařských zpráv, které se týkají stěžovatele.¹⁶⁷

Velkému senátu Soudu je v daném případě často vytýkáno, že se více zaměřil na proceduru, a i přes vymezení některých kritérií zanedbal věcnou ochranu. Na druhou stranu procesní závazky státu byly v dřívějších rozhodnutích zcela opomíjeny. Pokud by vnitrostátní orgány neměly povinnost zajistit vhodný procesní mechanismus, mohlo by snadno dojít k tomu, že i kdyby vnitrostátní úřady pečlivě přezkoumaly riziko špatného zacházení, stejně by došlo k porušení lidských práv. Oba aspekty by měly stupňovitě navazovat na sebe. Pokud by vnitrostátní orgány vůbec neposuzovaly možné riziko, posuzovaly jej nedostatečně či opomíjely nově vytvořené testy, mělo by dojít ke shledání porušení článku 3 Úmluvy bez nutnosti věcné analýzy konkrétního případu. Až v případě, že by procesní ochrana byla dostatečná, by se soud měl zabývat věcnou stránkou případu a zkoumat „velmi výjimečné okolnosti“.¹⁶⁸

Velkým kladem rozhodnutí je vypuštění vyvažování mezi obecným zájmem společnosti a ochranou lidských práv jednotlivce. Díky tomu rozhodovací praxe více odpovídá absolutní povaze článku 3 Úmluvy.

Velký senát Soudu vytvořil v posuzovaném případě nové kritérium „rychlého zhoršení“, které je zcela vágní a chybí jakýkoliv náznak časového ohraničení. Již ve svém disentaním stanovisku soudci Tulkens, Bonello a Spielmann konstatovali, že by mělo dojít k vypuštění časového kritéria a zaměření se na intenzitu utrpení. S tím nelze než souhlasit. Vyhoštěná těžce nemocná osoba, která bude přežívat tři roky v mimořádných bolestech, může naplnit kritérium „minimálního stupně závažnosti“ článku 3 Úmluvy stejně jako osoba, které bude zbývat jeden měsíc života. V případě *N. v. UK* bylo prokázáno, že pokud bude stěžovatelka vyhoštěna, zkrátí se její život maximálně na dva roky. ESLP argumentoval tím, že v dnešní době je rozvoj medicíny natolik rychlý, že podobné prognózy jsou spekulativní. Prvek nejistoty se však vyskytuje ve všech případech *non-refoulement* a pokud stěžovatel dosáhne „minimálního stupně závažnosti“, mělo by být jedno, zda jeho prognóza v případě

¹⁶⁷ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10.

¹⁶⁸ STOYANOVA, Vladislava. How Exceptional Must 'Very Exceptional' Be? Non-Refoulement, Socio-Economic Deprivation and Paposhvili v Belgium. *International Journal of Refugee Law*, 2017, roč. 29, č. 4, s. 613.

vyhoštění činí jeden měsíc života nebo dva roky.¹⁶⁹ Tímto novým kritériem ESLP opět pravděpodobně vytvořil mezeru a pro těžce nemocné osoby s dlouhodobější prognózou bude mnohem náročnější se domoci ochrany podle článku 3 Úmluvy. Až další vývoj judikatury ukáže, jakým způsobem bude soud nové kritérium interpretovat, rozumnější by však bylo jej vypustit a zaměřit se na intenzitu utrpení.

Pokud bychom měli zhodnotit, jakým způsobem se ESLP vypořádal s dosavadní judikaturou, lze rozhodnutí *Paposhvili v. Belgium* hodnotit veskrze pozitivně. Soud opustil vyvažování a vrátil článku 3 Úmluvy jeho absolutní povahu. Dále rozšířil okruh osob, tudíž se ochrany již domohou i osoby, které se nenacházejí v terminálním stádiu nemoci a nečelí bezprostřední smrti. Vytvořil rovněž nová kritéria („dostupnost“ a „přístupnost“), která více zohledňují individuální okolnosti případu, a ne pouze teoretický přístup k lékařské péči. Navíc prodloužil časový rámec pro hodnocení daných kritérií. Soud výslovně stanovil, jakým způsobem je rozloženo břemeno důkazní, uložil státům povinnost v případě pochybností získat záruky od přijímajícího státu a zároveň povinnost přijmout účinný procesní mechanismus. Na druhé straně stále zachoval kritérium „velmi výjimečných okolností“, které klade na těžce nemocné osoby vyšší nároky než na jiné stěžovatele, a tak lze uzavřít, že Soud stále špatně interpretuje příčinu odpovědnosti smluvního státu¹⁷⁰. Především Soud vytvořil nové problematické hledisko „rychlého zhoršení“ zdravotního stavu, které je zcela subjektivní, místo aby se zaměřil na intenzitu utrpení. Lze pouze doufat, že se ESLP v budoucnu nakonec podaří odstranit i tato pochybení.

¹⁶⁹ ANDERSON, Adrienne. *Comment on Paposhvili v Belgium and the Temporal Scope of Risk Assessment* [online]. ejiltalk.org, 21. ledna 2017 [cit. 7. října 2017]. Dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/comment-on-paposhvili-v-belgium-and-the-temporal-scope-of-risk-assessment/>>.

¹⁷⁰ Kritizováno již v disentním stanovisku soudců Tulkense, Bonella a Spielmanna.

4 Vývoj judikatury Soudního dvora Evropské unie

Přestože se tato práce zaměřuje na rozhodování ESLP, je důležité se zabývat i judikaturou SDEU. Jak již bylo výše naznačeno, SDEU často přejímá standardy a závěry judikatury ESLP, což podtrhuje i článek 52 odst. 3 a článek 53 LZPEU¹⁷¹. Nejinak je tomu u vyhošťování těžce nemocných cizinců a principu *non-refoulement*. SDEU ve věci *Elgafaji*¹⁷² uvedl, že článek 15 písm. b, Kvalifikační směrnice, který zní: „*Vážnou újmou se rozumí mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest vůči žadateli v zemi původu*“, věcně odpovídá článku 3 Úmluvy, čímž dal mezi tato dvě ustanovení prakticky rovnítko a vtáhl do výkladu článku 15 písm. b, Kvalifikační směrnice celou judikaturu ESLP vztahující se k článku 3 Úmluvy a principu *non-refoulement*, což však následně částečně popřel.¹⁷³ Aby bylo možné plně a správně vymezit kritéria, která mají být použita při rozhodování těchto případů, je nutné zkoumat i rozhodování jiných soudů než ESLP a zároveň sledovat, jak vývoj judikatury ESLP ovlivňuje rozhodování jiných soudů.

4. 1 Mohamed M'Bodj v. État belge

Jak je výše uvedeno, SDEU při rozhodování vychází z judikatury ESLP, v tomto případě především z přísných kritérií vyplývajících z rozhodnutí *N. v. UK*. Avšak velký senát SDEU k dané problematice přistoupil ještě přísněji.

Pan M'Bodj přišel do Belgie v roce 2006. V témže roce podal žádost o azyl, která však byla zamítnuta. Později podal žádost o povolení k pobytu ze zdravotních důvodů na základě článku 9b Zákona ze dne 15. prosince 1980 odůvodněnou rozsáhlým poškozením oka, které bylo způsobené napadením jeho osoby ve středisku Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce pro žadatele o azyl. Této žádosti bylo vyhověno a stěžovatel byl zapsán do evidence cizinců. V roce 2010 mu bylo povoleno setrvat na území Belgie po neomezenou dobu. Přesto mu však nebylo vyhověno, co se týče žádosti o integrační dávky a o dávky nahrazující příjem.¹⁷⁴

Stěžovatelova žádost o integrační dávky a o dávky nahrazující příjem se dostala až k belgickému ústavnímu soudu, který přerušil řízení a položil Soudnímu dvoru předběžnou

¹⁷¹ Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02 ze dne 12. prosince 2007. Úř. věst. C 326, 26. října 2012, s. 391 – 407.

¹⁷² Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 17. února 2009, *Meki Elgafaji and Noor Elgafaji v Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07.

¹⁷³ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 441.

¹⁷⁴ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Mohamed M'Bodj proti État belge*, C-542/13, bod 16 – 21.

otázku: Musí být čl. 2 a články 15, 18, 28 a 29 Kvalifikační směrnice vykládány v tom smyslu, že na sociální a zdravotní péči uvedenou v člancích 28 a 29 této směrnice musí mít nárok nejen osoba, které byl nezávislým orgánem členského státu přiznán na její žádost status podpůrné ochrany, ale také cizinec, jemuž správní orgán členského státu povolil pobyt na území tohoto státu a který trpí onemocněním, jež reálně ohrožuje jeho život či fyzickou integritu, případně představuje pro daného cizince reálnou hrozbu nelidského či ponižujícího zacházení v případě, kdy v zemi jeho původu nebo v zemi jeho pobytu neexistuje žádná odpovídající léčba? Podstatou této otázky je, zda je možné stěžovatele, který trpí vážným onemocněním a v případě, že by byl vyhoštěn do země původu, by čelil reálné hrozbě, že bude vystaven mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení, protože v přijímající zemi neexistuje vhodná léčba, považovat za osobu, která má nárok na podpůrnou ochranu ve smyslu čl. 2 písm. e, Směrnice 2004/83.¹⁷⁵ V tom případě by Belgie měla povinnost přiznat žadateli nárok na dávku podle článku 28 a 29 Směrnice 2004/83 pouze pokud by povolení k pobytu dle vnitrostátního práva bylo chápáno jako přiznání podpůrné ochrany.

Pro posouzení této otázky je nutné si uvědomit, jakým způsobem Směrnice 2004/83¹⁷⁶ chápe podpůrnou ochranu. Podle článku 2 písm. e této směrnice má nárok na podpůrnou ochranu cizinec, který nesplňuje podmínky pro uznání za uprchlíka, ale u kterého existuje reálné riziko, že pokud se vrátí do země původu, bude vystaven vážné újme dle článku 15 Směrnice 2004/83. Článek 15 písm. b této směrnice pak chápe vážnou újmu jako mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest vůči žadateli v zemi původu. Sám SDEU ve svém rozhodnutí uvedl, že pokud vychází z judikatury ESLP, konkrétně rozhodnutí ve věci *D. v. UK*, je možné považovat vyhoštění těžce nemocného cizince do země, kde se mu nedostane potřebné lékařské péče, za porušení článku 15 Směrnice 2004/83. Avšak článek 15 Směrnice 2004/83 je nutno vykládat ve spojení s článkem 6 dané směrnice, ve kterém jsou taxativně vymezeny původci vážné újmy.

Aby mohl být stěžovateli přiznán status uprchlíka nebo uznán nárok na podpůrnou ochranu, musí být naplněna dvě kritéria. Prvním je „vážná újma“, vymezená v článku 15 Směrnice 2004/83, která hrozí po návratu do země původu. Druhým je „přímá nebo nepřímá odpovědnost dané země za tuto hrozbu“ stanovená v článku 6 dané směrnice. Tu země původu

¹⁷⁵ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Mohamed M'Bodj proti État belge*, C-542/13, bod 29 – 40.

¹⁷⁶ Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany. Úř. věst. L 304, 30. září. 2004, s. 12 – 23.

ponese, pokud je sama původcem vážné újmy nebo ji toleruje ze strany soukromých skupin. Z přípravných prací k této směrnici lze dovodit, že úmyslem zákonodárce bylo, aby se směrnice nevztahovala na výlučně humanitární důvody jako ve věci *D. v. UK*. Proto existuje článek 6 a v článku 15 písm. b, Směrnice 2004/83 dovětek v zemi původu, což znamená přímou nebo nepřímou odpovědnost přijímajícího státu. To navíc ještě podtrhuje článek 9 dané směrnice, kde jsou z její působnosti vyloučeni cizinci, kterým je povoleno zůstat na území členského státu z rodinných nebo humanitárních důvodů.¹⁷⁷ Odpovědnost za porušení zákazu mučení, nelidského či ponižujícího zacházení vzniká vyhošťujícímu státu tím, že vydá rozhodnutí o navrácení těžce nemocné osoby do země, kde se jí nedostane potřebné lékařské péče. Jako původce nelze označit přijímající stát proto, že v něm neexistuje potřebná zdravotní infrastruktura. Tím, že musí být prokázána přímá nebo nepřímá odpovědnost přijímajícího státu, nemůže být těžce nemocným osobám přiznán status uprchlíka nebo uznán nárok na podpůrnou ochranu.

Tímto výkladem SDEU odmítl poskytnout věcnou ochranu (status uprchlíka nebo nárok na podpůrnou ochranu) těžce nemocným osobám na úrovni Evropské unie. Vážně nemocní cizinci mohou být za výjimečných okolností chráněni jinou formou ochrany, což připustil i velký senát SDEU¹⁷⁸, ale nejsou schopni získat status podpůrné ochrany dle evropského práva.¹⁷⁹ Ani zrušením Směrnice 2004/83 a jejím nahrazením¹⁸⁰ nedošlo k odklonu od tohoto velmi přísného výkladu.

SDEU však zašel ve svém rozhodnutí ještě dál. Stanovil, že poskytnutí doplňkové ochrany těžce nemocnému cizinci, který v případě vyhoštění bude čelit skutečnému riziku mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení z důvodu nedostatku potřebné lékařské péče, nemůže představovat ani příznivější normu podle článku 3 Směrnice 2004/83, protože by to bylo neslučitelné se zněním a účelem daného předpisu.¹⁸¹ Toto stanovisko se dotklo české právní úpravy více, než se na první pohled může zdát.

¹⁷⁷ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Mohamed M'Bodj proti État belge*, C-542/13, bod 51- 65.

¹⁷⁸ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Mohamed M'Bodj proti État belge*, C-542/13, bod 61.

¹⁷⁹ STOYANOVA, Vladislava. How Exceptional Must 'Very Exceptional' Be? Non-Refoulement, Socio-Economic Deprivation and Paphshvili v Belgium. *International Journal of Refugee Law*, 2017, roč. 29, č. 4, s. 614 – 615.

¹⁸⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. L 337, 20. prosince 2011, s. 9 – 26.

¹⁸¹ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Mohamed M'Bodj proti État belge*, C-542/13, bod 68 – 70.

Ustanovení § 14a Zákona o azylu¹⁸² představuje implementaci právě článku 15 Směrnice 2001/95¹⁸³. Z rozhodnutí SDEU ve věci pana M'Bodj vyplynulo, že případy těžce nemocných cizinců, jimž se v případě vyhoštění nedostane potřebné lékařské péče, nelze zahrnout ani pod důvod udělení doplňkové ochrany dle § 14a odst. 1 písm. d, zákona o azylu, při jehož výkladu je nutné zvolit eurokonformní výklad.¹⁸⁴ Nejvyšší správní soud se však vydal cestou odporu.

V rozsudku 5 Azs 50/2015-46 NSS navázal na dřívější judikaturu ESLP a stanovil, že aby bylo možné reálné nebezpečí vážné újmy podřadit pod § 14a odst. 1 a 2 písm. b, a d, zákona o azylu, musí dosáhnout velmi vysoké úrovně intenzity. Co je však důležitější, že ačkoli si byl NSS vědom závěrů, které pro něj vyplývají z rozhodnutí ve věci *Mohamed M'Bodj v. État belge*, tedy že § 14a odst. 1 a 2 písm. d, zákona o azylu byl přijat v rozporu s Kvalifikační směrnici, stanovil, že k uvedenému nelze přihlížet v neprospěch žadatele. NSS tím pádem výslovně ignoruje zákaz SDEU poskytnout doplňkovou ochranu těžce nemocnému cizinci, který v případě vyhoštění bude čelit skutečnému riziku mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení a odůvodňuje to tím, že přijetí příznivější úpravy nelze klást k tíži žadatele.¹⁸⁵ Dle českého práva platí, že pokud nelze udělit azyl nebo doplňkovou ochranu, těžce nemocný žadatel může stále získat humanitární azyl dle § 14 zákona o azylu. Problém však je, že jeho udělení podléhá správnímu uvážení a soudní přezkum je zde omezen.

Jak plyne z rozhodnutí ve věci *Mohamed M'Bodj v. État belge*, případy těžce nemocných cizinců nespádají do působnosti evropského azylového práva, ať se jedná o status uprchlíka nebo o podpůrnou ochranu. Je otázkou, zda rozsudek ESLP ve věci *Paposhvili* tento přístup změní. Bohužel nemohu plně souhlasit s optimistickým názorem JUDr. Martina Kopy, Ph.D., podle něhož nyní budou spadat pod čl. 15 písm. b, Kvalifikační směrnice i případy vážně nemocných cizinců.¹⁸⁶ Tyto situace bylo možné pod daný článek zařadit i dříve. Problém však spočívá v druhé podmínce („přímá nebo nepřímá odpovědnost dané země za tuto hrozbu“) vymezené v článku 6 dané směrnice, která stále nebude naplněna, a proto i přes posun v judikatuře žadatelé nedosáhnou na doplňkovou ochranu. Jako jedno z možných řešení tohoto

¹⁸² Zákon č. 326/1996 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/95/EU ze dne 13. prosince 2001 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. L 337, 20. prosince 2001, s. 9 – 26.

¹⁸⁴ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 447 – 448.

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. června 2016, sp. zn. 5 Azs 50/2015.

¹⁸⁶ ESLP: Rozsudek ze dne 13. 12. 2016, *Paposhvili v. Belgium*, 41738/10. KOPA, Martin, dostupné na ASPI (JUD352726CZ).

problému se nabízí, kdyby judikatura extenzivně vyložila ustanovení článku 6 směrnice tak, že pojem stát obsahuje kromě přijímajícího státu i stát vyhošťující. Pak by se mohl jako původce vážné újmy označit navracející stát, jehož odpovědnost by byla založena rozhodnutím o vyhoštění, respektive vydání osoby. Druhým, alespoň částečným řešením, by bylo, kdyby Soudní dvůr Evropské unie neshledal udělení doplňkové ochrany těžce nemocným osobám v nesouladu se směrnicí, a tak by státy měly možnost přijmout právní úpravu nad rámec směrnice a poskytnout těmto osobám ochranu. Je však otázkou, zda bude chtít SDEU svůj postoj vůči této skupině osob zmírnit.

4. 2 Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve v. Moussa Abdida

SDEU rozhodoval případ pana Abdidy ve stejný den jako ve věci pana M'Bodj. Na jedné straně, jak je uvedeno v podkapitole 4.1, zamítl poskytnout věcnou ochranu těžce nemocným osobám, na druhé straně až velkoryse rozšířil procesní ochranu. Přitom se především opřel o Návratovou směrnici, jejímž primárním smyslem bylo odsunutí nelegálních migrantů z území členských států. Zde však plní účel opačný.¹⁸⁷

Pan Abdida, který byl těžce nemocen, podal na základě článku 9b zákona ze dne 15. prosince 1980 žádost o povolení k pobytu ze zdravotních důvodů. Tato žádost byla uznána za přípustnou a stěžovateli vznikl nárok na sociální podporu. O dva roky později však bylo rozhodnuto, že se žádost pana Abdida zamítá a zároveň byl vydán příkaz k opuštění země. Proti zamítnutí své žádosti o povolení k pobytu podal stěžovatel opravný prostředek. Mezitím mu byla odňata sociální podpora a panu Abdidovi byla poskytována pouze naléhavá lékařská péče. Proti rozhodnutí o odnětí sociální podpory podal taktéž opravný prostředek. Pracovní soud v Bruselu rozhodl, že na základě vnitrostátní právní úpravy nemá opravný prostředek proti rozhodnutí o neudělení povolení k pobytu odkladný účinek a po dobu řízení o tomto opravném prostředku nevzniká kromě nezbytné lékařské péče nárok na jinou sociální podporu.¹⁸⁸ Zároveň se tento soud rozhodl řízení přerušit a položit SDEU dvě předběžné otázky, a to:

„1) Musí být směrnice 2004/83[...], 2005/85[...] a 2003/9[...] vykládány tak, že ukládají členskému státu, který stanoví, že cizinec, který „trpí takovým onemocněním,

¹⁸⁷ PERONI, Lourdes, PEERS, Steve. *Expulsion of seriously ill migrants: a new ECtHR ruling reshapes ECHR and EU law* [online]. eulawanalysis.blogspot.com, 10. ledna 2017 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/expulsion-of-seriously-ill-migrants-new.html>>.

¹⁸⁸ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 21 – 29.

jež představuje reálnou hrozbu pro jeho život nebo fyzickou integritu nebo reálnou hrozbu nelidského či ponižujícího zacházení, jestliže v jeho zemi původu neexistuje odpovídající léčba“, má právo na podpůrnou ochranu ve smyslu čl. 15 písm. b) směrnice 2004/83[...], aby zakotvil možnost podat opravný prostředek s odkladným účinkem proti správnímu rozhodnutí, jímž nebylo přiznáno právo pobytu či podpůrná ochrana a byl vydán příkaz k opuštění území, zabezpečil v rámci svého systému sociální pomoci nebo přijímacího systému i jiné základní potřeby navrhovatele než zdravotní do doby, než bude rozhodnuto o opravném prostředku podaném proti tomuto správnímu rozhodnutí?

2) Je-li odpověď záporná, ukládá [Listina] a konkrétně její články 1 až 3 (lidská důstojnost, právo na život a na nedotknutelnost), její článek 4 (zákaz nelidského či ponižujícího zacházení), její čl. 19 odst. 2 (právo nebyt vyhoštěn do státu, kde hrozí vážné nebezpečí nelidského či ponižujícího zacházení), její články 20 a 21 (rovnost a zákaz diskriminace ve vztahu k jiným kategoriím žadatelů o podpůrnou ochranu) nebo její článek 47 (právo na účinnou právní ochranu) členskému státu povinnost zakotvit v rámci provádění směrnic 2004/83[...], 2005/85[...], a 2003/9[...] možnost podat opravný prostředek s odkladným účinkem a povinnost zabezpečit základní potřeby uvedené v [první] otázce?¹⁸⁹

Soud se tedy ptá, jaké procesní záruky a sociální výhody musí členský stát poskytnout těžce nemocnému cizinci během řízení o opravném prostředku, který směřuje proti zamítnutí žádosti o povolení k pobytu ze zdravotních důvodů a proti příkazu k opuštění země.¹⁹⁰

U první otázky bylo nutné posoudit, zda tento případ spadá do působnosti zmiňovaných směrnic. Jak plyne z rozhodnutí SDEU ve věci *Mohamed M'Bodj v. État belge*, Směrnice 2004/83 se na podobné případy vztahovat nebude. Na základě článku 3 směrnice Rady 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka a článku 3 a 4 směrnice Rady 2003/9/ES ze dne 27. ledna 2003, kterou se stanoví minimální normy pro přijímání žadatelů o azyl, bylo dovozeno, že tyto případy též nebudou spadat do působnosti daných směrnic, protože se Belgie nerozhodla, že by dopadaly i na žádosti podané na základě článku 9b zákona ze dne 15. prosince 1980 (směrnice umožňovaly členským státům rozhodnout, zda se budou aplikovat i na jiné formy mezinárodní ochrany než je azyl). Proto ochrana, kterou poskytují tyto tři směrnice, se na žadatele nevztahuje.¹⁹¹

¹⁸⁹ Tamtéž, bod 30.

¹⁹⁰ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 1.

¹⁹¹ Tamtéž, bod 63 – 91.

Řešení druhé otázky je problematičtější. Její podstatou je posouzení, zda vnitrostátní úprava, která v případě zamítnutí povolení k pobytu ze zdravotních důvodů vylučuje možnost podat žalobu s automatickým odkladným účinkem a zabezpečuje během řízení pouze nezbytnou lékařskou péči, je v souladu s LZPEU a povinnostmi, které jsou členským státům ukládány výše uvedenými směrnicemi.¹⁹²

Ačkoli se směrnice uvedené ve stěžovatelově námitce na daný případ nevztahují, pro úplné posouzení dané problematiky je žádoucí se zabývat i jinými právními normami. Cílem Směrnice 2008/115¹⁹³ je stanovit společná pravidla a postupy především pro žaloby proti rozhodnutí ohledně nuceného návratu, dále stanovit práva a procesní záruky, které mají být přiznány neoprávněně pobývajícím cizincům.¹⁹⁴ Jelikož belgické orgány považovaly pobyt pana Abdida po celou dobu řízení za neoprávněný a jejich rozhodnutí lze považovat za správní akt, kterým se stěžovateli ukládá povinnost opustit zemi, bude se na něj výše uvedená směrnice aplikovat.¹⁹⁵

Nejdříve je nutné určit, zda má mít žaloba automaticky odkladný účinek. Článek 13 Směrnice 2008/115 umožňuje žadateli podat opravný prostředek, ale z odst. 2 citovaného ustanovení vyplývá, že přiznání odkladného účinku je pro státní orgány dobrovolné. Ze slovní dikce sice nelze dovodit, že by měl mít opravný prostředek automaticky odkladný účinek, je však vždy nutné přihlédnout i k cíli uvedenému v článku 1 dané směrnice. Z něj plyne, že směrnici je nutné vykládat v souladu s Listinou. Proto právo na účinné prostředky nápravy ve smyslu čl. 13 uvedené směrnice zakotvené v článku 47 Listiny, kdy v těchto zcela výjimečných případech by vyhoštění mohlo dojít k nenapravitelné a těžké újmě v podobě nelidského a ponižujícího zacházení, musí být vykládáno jako právo na opravný prostředek s automatickým odkladným účinkem.¹⁹⁶ Jinak by mohl být žadatel vyhoštěn předtím, než by došlo k posouzení možného porušení článku 5 Směrnice 2008/115 ve spojení s článkem 19 odst. 2 Listiny.¹⁹⁷ Jen při dodržování těchto zásad může směrnice poskytovat účinnou ochranu.

¹⁹² Tamtéž, bod 92.

¹⁹³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Úř. věst. L 348, 24. prosince 2008, s. 98 – 107.

¹⁹⁴ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 96.

¹⁹⁵ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 38 – 39.

¹⁹⁶ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 101 – 108.

¹⁹⁷ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 50.

Pokud jde o zabezpečení základních životních potřeb, lze dovodit z článku 12 Směrnice 2008/115, že záleží na vnitrostátním právu, jakým způsobem je upraven, nicméně stále musí plnit povinnosti, které pro stát vyplývají z uvedené směrnice. Článek 14 dané směrnice pak určuje, jaké záruky mají být poskytnuty, a je nutné jej vykládat v souladu s článkem 5, který stanovuje, co má členský stát při provádění směrnice zohlednit. Problémem představuje velmi obecná formulace článku 14 Směrnice 2008/115 a je těžké určit, na které oblasti se vztahuje. Na jeho základě je bezpochyby nutné poskytnout těžce nemocnému cizinci neodkladnou zdravotní péči a základní léčbu. Jaký by to však mělo smysl, pokud by stát nezabezpečil i základní životní potřeby dané osoby? Řízení o opravném prostředku, kterému byl tímto rozhodnutím přiznán odkladný účinek, může trvat i několik let. Zároveň statut nelegálního migranta člověku značně ztěžuje možnosti zaměstnání, ubytování a přístup k sociálním a zdravotním službám. To může vést až k porušování jeho základních práv, kde ESJP již dříve konstatoval, že nedostatek příjmů může představovat za určitých okolností porušení článku 2 a 3 Úmluvy. Zároveň by to mohlo vést i k porušení článku 4 Listiny. Způsob naplnění daných potřeb ponechává směrnice na vnitrostátním právu, obsahově je nicméně nutné, aby byla osobě zajištěna důstojná životní úroveň, zabezpečeno živobytí a ubytování, aby byla v případě potřeby poskytnuta vhodná léčba a zohledněny zvláštní potřeby.¹⁹⁸

SDEU zaujal v daném rozhodnutí vstřícný přístup. Jednak přiznal opravnému prostředku odkladný účinek a zároveň po dobu tohoto řízení uložil členským státům povinnost zajistit nejen neodkladnou zdravotní péči, ale i zabezpečit základní potřeby této osoby. Tyto závěry byly zakomponovány i do doporučení Evropské komise¹⁹⁹.

V souvislosti s rozhodnutím vyplul na povrch další praktický problém: SDEU totiž neposkytl skupině vážně nemocných cizinců doplňkovou ochranu podle Směrnice 2004/83. Jeden z rozdílů mezi osobami, které požívají doplňkové ochrany, a osobami, u nichž pouze existuje důvod znemožňující vycestování, spočívá ve zdravotní péči, která jim je poskytnuta. V prvním případě jsou tyto osoby vnímány podle zákona o azylu jako osoby s trvalým pobytem, čímž se účastní systému veřejného zdravotního pojištění, a proto jim je poskytována zdravotní péče ve stejném rozsahu jako českým občanům. Na druhé straně, jak plyne z tohoto rozhodnutí, osobám, které jsou na území pouze trpěny po dobu řízení, je poskytována jen

¹⁹⁸ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve proti Moussovi Abdidovi*, C-562/13, bod 128 – 158.

¹⁹⁹ Doporučení Komise (EU) 2017/2338 ze dne 16. listopadu 2017 o zavedení společné „příručky k navracení osob“, kterou mají příslušné orgány členských států používat při plnění úkolů souvisejících s navracením osob. Úř. věst. L 339, 19. prosince 2017, s. 83 – 159.

neodkladná zdravotní péče a základní léčba. Paradoxně právě do této skupiny spadají těžce nemocní cizinci, kteří jsou na lékařské péči závislí.²⁰⁰

Toto rozhodnutí ovlivní i rozsudek ESLP ve věci Paposhvili, který rozšířil okruh osob, na které bude daný výklad dopadat, a zároveň orgány členských států budou muset ve svém přezkumu zohlednit i kritéria, která zde velký senát ESLP vymezil.

4. 3 C. K. and others v. Republika Slovenija

Syrská státní příslušnice paní C. K. vstoupila se svým manželem H. F., egyptským státním příslušníkem, na území Chorvatské republiky v roce 2015. Na tomto území jim byla také vydána turistická víza. Avšak v témže roce odcestovala těhotná stěžovatelka se svým druhem pod falešnými doklady do Slovinské republiky, kde oba podali žádost o mezinárodní ochranu. Na základě této žádosti se slovinské orgány obrátily na chorvatské úřady a podle názoru chorvatské exekutivy jsou to právě chorvatské úřady, komu přísluší posoudit žádost manželů. Avšak protože byla stěžovatelka v pokročilém stádiu těhotenství, Slovinská republika pokračovala v řízení. V té době stěžovatelka porodila chlapce A.S. a jeho žádost o mezinárodní ochranu byla posuzována společně s žádostmi rodičů. Stěžovatelka předala chorvatským orgánům lékařské zprávy, z nichž vyplývalo, že trpí poporodními depresemi a sebevražednými sklony a dle názoru psychiatrů je vhodné, aby zůstala s rodinou na území Slovinské republiky.²⁰¹

Díky tomu, že se ve věci rozhodovalo též o čerstvě narozeném dítěti, vyžádaly si slovinské orgány od chorvatských záruky, že bude rodině zajištěno ubytování, odpovídající zacházení a nezbytná lékařská péče. Dne 5. května 2016 slovinské orgány odmítly posoudit žádost o mezinárodní ochranu, protože posouzení přísluší Chorvatské republice. Spor se dostal až ke slovinskému Nejvyššímu soudu, který potvrdil prvostupňové rozhodnutí. Slovinský Ústavní soud však toto rozhodnutí zrušil a vrátil věc k novému projednání. Slovinský Nejvyšší soud se rozhodl přerušit řízení a položit SDEU předběžné otázky.²⁰²

Podstatou první otázky bylo, zda se na uplatnění diskrečního rozhodnutí v čl. 17 odst. 1 Dublinu III²⁰³ vztahuje pouze vnitrostátní právo, nebo zda je předmětem

²⁰⁰ HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 449.

²⁰¹ Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, *C. K. and Others v. Republika Slovenija*, C- 78/16 PPU, bod 10 – 15.

²⁰² Tamtéž, bod 16 – 22.

²⁰³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady 604/2013 ze dne 26. června 2013 kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem

výkladu unijního práva. Na základě článku 267 Smlouvy o fungování Evropské unie²⁰⁴ se SDEU přiklonil k druhé variantě, tedy že daný článek představuje otázku výkladu unijního práva.²⁰⁵

Obtížnější již bylo posouzení druhé až čtvrté otázky, které spolu souvisejí a je nutné je zkoumat společně. Jejich smyslem bylo stanovit, zda přemístění těžce nemocného žadatele o mezinárodní ochranu, u nějž existuje skutečné a prokázané riziko značného a nevratného zhoršení zdravotního stavu v případě transportu, představuje nelidské a ponižující zacházení ve smyslu článku 4 Listiny. A pokud ano, zda je stát povinen uplatnit diskreční ustanovení článku 17 odst. 1 nařízení Dublin III a sám přezkoumat žádost o azyl.²⁰⁶

Z judikatury SDEU, z článku 32 a 39 nařízení Dublin III plyne, že normy unijního sekundárního práva, včetně dotčeného nařízení, musí být vykládány v souladu s právy zaručenými LZPEU a judikaturou ESLP. Článek 4 Listiny odpovídá článku 3 EÚLP a díky článku 52 odst. 3 Listiny jsou smysl a rozsah těchto zákazů stejné. Proto lze přistoupit k „dublinskému transferu“ pouze pokud je vyloučeno skutečné riziko nelidského a ponižujícího zacházení ve smyslu článku 4 Listiny. Vzhledem k zvlášť závažnému zdravotnímu stavu stěžovatelky by její přemístění mohlo vést k riziku takového špatného zacházení.²⁰⁷

V řízení nikdo neuvedl, že by existovaly skutečnosti, které by vedly k závěru, že v Chorvatské republice dochází k systémovým nedostatkům ve smyslu článku 3 odst. 2 nařízení Dublin III nebo že by v Chorvatské republice neměla stěžovatelka přístup k potřebné lékařské péči. Nicméně i když je kvalita přijetí a péče v přijímající zemi uspokojivá, nelze vyloučit, že by samotné přemístění stěžovatelky mohlo vést ke skutečnému riziku značného a nevratného zhoršení zdravotního stavu, které by dosáhlo hranice nelidského a ponižujícího zacházení. Pokud tedy stěžovatelka v rámci své žádosti nebo opravného prostředku předloží důkazy schopné prokázat, že tu takové riziko existuje, je na státních orgánech, aby jej posoudily. Tyto orgány pak musí vyloučit jakékoliv pochybnosti o možném porušení článku 4 Listiny a případně přijmout opatření, aby se porušení Listiny zamezilo. Pokud však ani přijetí takových opatření nepovede k odstranění těchto pochybností, je orgán dotčeného státu povinen odložit výkon přemístění osoby do doby, než se její zdravotní stav

třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států. Úř. věst. L 180, 29. června 2013, s. 3 – 59.

²⁰⁴ Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění). Úř. věst. C 202/1, 7. června 2016, s. 1 – 388.

²⁰⁵ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 16. února 2017, *C. K. and Others v. Republika Slovenija*, C- 78/16 PPU, bod 52 – 54.

²⁰⁶ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 16. února 2017, *C. K. and Others v. Republika Slovenija*, C- 578/16 PPU, bod 55.

²⁰⁷ Tamtéž, bod 59 – 68.

zlepší. V případě závěru, že zdravotní stav osoby je natolik vážný, že nelze očekávat v krátké době jeho zlepšení, může se stát rozhodnout, že žádost stěžovatele přezkoumá sám na základě článku 17 odst. 1 nařízení Dublin III. Zda bude stát rozhodovat sám tedy záleží na jeho uvážení, nejedná se o jeho povinnost. Nicméně, pokud zdravotní stav cizince neumožní jeho přemístění během 6 měsíců, stane se příslušným státem sám dožadující členský stát na základě čl. 29 daného nařízení.²⁰⁸

SDEU zde rozhodl, že lze k „dublinkému transferu“ přikročit pouze tehdy, pokud neexistuje skutečné riziko nelidského nebo ponižujícího zacházení, aniž by hrálo roli, zda v zemi existují systémové nedostatky nebo ne. To odůvodnil tím, že již samotný „dublinký transfer“ může představovat porušení článku 4 Listiny. Tímto svým rozhodnutím poprvé reagoval na rozsudek ESLP ve věci *Paposhvili v. Belgium* a dal najevo, že by konečně mohl začít nahlížet na skupinu těžce nemocných osob příznivěji.²⁰⁹ Zároveň stanovil, že orgány členského státu jsou povinny se existencí takových skutečností podrobně zabývat, a i když to výslovně v předmětném rozhodnutí nevedl, lze soudit, že by orgány při svém posuzování měly vzít v úvahu kritéria, která ESLP vymezil právě ve svém klíčovém rozhodnutí *Paposhvili*. Zajímavé je, jakým způsobem SDEU definoval existenci takového rizika. To je dáno za situace, kdy by přemístění těžce nemocného žadatele o azyl s sebou neslo skutečné a prokázané riziko „značného a nevratného zhoršení jeho zdravotního stavu“.²¹⁰ SDEU zde úplně upustil od výše kritizovaného časového hlediska „rychlého zhoršení zdravotního stavu“ vymezeného v rozhodnutí *Paposhvili v. Belgium*. Tento jeho krok lze hodnotit pouze pozitivně a bylo by rozhodně přínosné, kdyby se ESLP tohoto svého zcela subjektivního a problematického kritéria zřekl též.

²⁰⁸ Tamtéž, bod 71 – 89.

²⁰⁹ ŠIMONOVÁ, Kateřina. Riziko zhoršení zdravotního stavu jako důvod pro pozastavení dublinkého transferu. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2017, roč. 9, č. 3, s. 14.

²¹⁰ Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 16. února 2017, *C. K. and Others v. Republika Slovenija*, C-578/16 PPU, bod 96.

5 Kritéria při rozhodování o vyhoštění nebo vydání těžce nemocných osob

Jak plyne z výše zmíněných rozhodnutí, kritéria, která ESLP, SDEU i vnitrostátní soudy používají při svém rozhodování, jsou nejednotná. To narušuje nejen předvídatelnost rozhodování soudů, ale i právní jistotu účastníků řízení. Je proto nutné, aby se kritéria ustálila a judikatura sjednotila. Přestože je potřeba vždy vycházet z každého případu individuálně, budou zde na základě rozboru judikatury a obecných zásad shrnuta určitá kritéria, která by měla být ESLP, SDEU a vnitrostátními soudy při jejich rozhodování o vyhoštění těžce nemocných osob respektována.

Prve je nutné zdůraznit, že aby se osoba vůbec mohla ochrany domáhat, musí se nacházet v „jurisdikci“ smluvního státu.

Dalším kritériem je zdravotní stav osoby. Těžce nemocná osoba se nemusí nacházet přímo v terminálním stádiu nevléčitelné nemoci (nejde jen o právo dožití), ale její „zdravotní stav musí být vážný“. Nezáleží však na tom, zda se v době vyhoštění nachází ve stabilizovaném stavu nebo ne. Klíčová je změna, která nastane v případě návratu. Časové kritérium se zde netýká jen doby převozu, ale vztahuje se i na dobu po vyhoštění. Pokud dojde k „vážnému, (rychlému) a nenávratnému zhoršení zdravotního stavu, které povede k intenzivnímu utrpení nebo výraznému zkrácení předpokládané délky života osoby z důvodu nedostatku potřebné péče nebo nedostatečného přístupu k takové léčbě v přijímající zemi, bude naplněno kritérium velmi výjimečných okolností“ a nebude možné osobu vyhostit. Kritérium „rychlého zhoršení“ je v závorce proto, že by od něj ESLP měl upustit. Soudy by se zde měly držet judikatury SDEU, který se správně zaměřuje na intenzitu utrpení, a ne na časové hledisko, tedy rychlost zhoršení zdravotního stavu.

Při zkoumání lékařské péče v přijímající zemi je nutné vzít v potaz kritéria „dostupnosti a přístupnosti“. Nestačí, že je dostupná nějaká lékařská péče, ale musí být vhodná pro konkrétní typ nemoci stěžovatele. Pokud existuje, je úkolem členského státu zkoumat, že k takové péči bude mít osoba skutečný přístup, tedy zohlednit vzdálenost nemocnice, finanční zátěž, možnost dopravy do nemocnice, zda je léčba možná ambulantně nebo je nutná hospitalizace, zda vůbec osoba má šanci získat lůžko v nemocnici apod. V případě, že stát nedokáže rozptýlit všechny pochybnosti, kterými se musí „podrobně zabývat“, je jeho povinností vyžádat si od přijímajícího státu dostatečné „záruky“.

Při rozhodování by mělo postačit, aby osoba prokázala, že je naplněn „minimální stupeň závažnosti“, který vyžaduje článek 3 Úmluvy a neměly by být na ni kladeny vyšší požadavky.

Jak bylo výše vyjádřeno, „minimální stupeň závažnosti“ zde nemá být vyšší než v jiných rozhodnutích, protože odpovědnost státu je založena aktivním a úmyslným rozhodnutím o deportaci osoby do země, kde jí hrozí skutečné riziko špatného zacházení.

Při posuzování je nutné zohlednit i další „individuální aspekty“ jako rodinné a sociální zázemí, možnost ubytování a léčby v přijímající zemi, závislost na pomoci charitativních organizací atd. Právě tyto individuální aspekty pomáhají určit, zda bylo dosaženo kritéria „minimálního stupně závažnosti“ požadované článkem 3 Úmluvy.

Je důležité zdůraznit, že zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení má absolutní povahu, je nederogovatelný a proto „není přípustné, aby se soudy uchýlili k testu proporcionality“. I v případě, že by povinnost ponechat osobu na svém území představovala pro členský stát ekonomickou zátěž nebo obecné ohrožení, není možné přistoupit k žádnému vyvažování a pokud bude článek 3 Úmluvy naplněn, osoba nesmí být vyhoštěna nebo vydána.

Co se týče evropského azylového práva, měl by SDEU zahrnout do jeho působnosti i případy těžce nemocných osob, ne jim pouze poskytovat procesní ochranu. Osoby sice mohou proti rozhodnutí o vyhoštění podat „opravný prostředek“, který má „odkladný účinek“ a během řízení jim bude poskytnuta, jak „neodkladná zdravotní péče, tak i uspokojení jejich základních potřeb“. Aby však byla těmto osobám poskytnuta skutečná ochrana, je nutné je zahrnout do „působnosti Kvalifikační směrnice“.

Lze tedy shrnout, že pokud má být těžce nemocné osobě poskytnuta ochrana, musí splnit následující kritéria. Osoba se nachází v jurisdikci členského státu, musí prokázat, že v případě vyhoštění jí hrozí reálné riziko vážného a nenávratného zhoršení zdravotního stavu, které povede k intenzivnímu utrpení nebo výraznému zkrácení předpokládané délky jejího života z důvodu nedostatku potřebné péče nebo nedostatečného přístupu k takové léčbě v přijímající zemi, a spolu s individuálními aspekty naplní „minimální stupeň závažnosti“ článku 3 Úmluvy.

Závěr

Zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, který je zakotven v článku 3 Úmluvy, je absolutním právem, tedy neexistuje žádné jiné základní právo nebo ústavní hodnota, které by mohly převážit a umožnit jakékoliv jeho legitimní omezení. Důvodem pro sebemenší výjimky z citovaného článku není ani boj s terorismem nebo národní bezpečnost. Pokud by se jednou u tohoto práva připustilo jeho relativizování, byť i za velmi výjimečných okolností, budou tyto výjimky postupně nadužívány, potenciálně snad i zneužívány, pro více a více případů. Přesto ve věci *N. v. UK* ESLP rozhodl, že nelze požadovat po smluvních státech, aby poskytovaly nelegálním migrantům bezplatnou zdravotní péči. V praxi to znamenalo, že důkazy předložené stěžovatelem musely převážit nad kritériem „ekonomické zátěže pro vyhošťující stát“. Tento závěr ESLP však popíral absolutní povahu zákazu mučení, nelidského a ponižujícího zacházení. Jak se později ukázalo, Úmluva tím také počala ztrácet povahu účinného a efektivního nástroje ochrany. ESLP tak po dobu osmi let rozhodoval v rozporu s absolutní povahou článku 3 Úmluvy. Od tohoto svého velmi kontroverzního přístupu upustil až ve věci *Paposhvili v. Belgium*.

Na základě analýzy jednotlivých rozhodnutí a obecných zásad mezinárodního práva došlo ke sjednocení kritérií, která mají soudy zohlednit při rozhodování o vyhoštění těžce nemocné osoby:

- Osoba se musí nacházet v jurisdikci členského státu.
- Osoba musí být vážně nemocná, ale nemusí být v terminálním stádiu nemoci, nejde o právo dožití.
- Na rozhodování nemá vliv, zda se daná osoba nachází ve stabilizovaném stavu, soudní orgány se mají zaměřit na změnu, ke které dojde v případě vyhoštění.
- Pouze okolnost, že v případě vyhoštění bude délka života a jeho kvalita výrazně snížena sama o sobě nezakládá porušení článku 3 Úmluvy. Osoba musí prokázat, že existují „velmi výjimečné okolnosti“, tedy že v případě vyhoštění osoby existují závažné důvody domnívat se, že by mohla čelit skutečnému nebezpečí „vážného, rychlého a nenávratného zhoršení zdravotního stavu“ (1. kritérium), který by vedl k „intenzivnímu utrpení/výraznému zkrácení předpokládané délky jejího života“ (2. kritérium) z důvodu „nedostatku potřebné péče/nedostatečného přístupu k takové léčbě v přijímající zemi“ (3. kritérium). U třetího kritéria musí být ještě zkoumány podmínky „dostupnosti a přístupnosti“.

- Orgány mají zohlednit i „individuální aspekty“ (finanční prostředky, rodinné zázemí, sociální vazby, možnost ubytování apod.)

Vnitrostátní orgány mají povinnost zajistit „vhodný procesní mechanismus a detailně posuzovat“ možné riziko. Je na nich, aby rozptýlily všechny pochybnosti, případně získaly od přijímajícího státu dostatečné „záruky“.

Výše jsou uvedena kritéria, která mají být soudy zohledněna při rozhodování o vyhoštění těžce nemocné osoby. Je však nutné doplnit, že by soudy v budoucnu měly upustit od požadavku „velmi výjimečných okolností“, proto není uvedeno ve výčtu a zohledňovat pouze tradiční kritérium „minimálního stupně závažnosti“. Pokud má být osoba předána přímo do rukou státu, který nedokáže zajistit vhodnou lékařskou péči, a byl naplněn „minimální stupeň závažnosti“, má dojít k aktivování ochrany principu *non-refoulement*, aniž by bylo potřeba prokázat „velmi výjimečné okolnosti“. Neexistuje žádný legitimní důvod, proč by na těžce nemocné osoby, které mají být vyhoštěny (ne vydány), měly být kladeny přísnější podmínky než na jiné skupiny.

ESLP by měl po vzoru SDEU upustit od kritéria „rychlého zhoršení“, proto není uvedeno ve výčtu. Toto kritérium je čistě subjektivní a vágní, bez jakéhokoliv časového ohraničení.

Důležitá je „intenzita utrpení nebo výrazné zkrácení předpokládané délky života“, protože ta především aktivuje článek 3 Úmluvy (pokud by nebyla dostatečně vysoká, může být aktivován článek 8 Úmluvy). Tím, že ESLP trvá na této podmínce, vytvořil další mezeru v ochraně lidských práv pro osoby s dlouhodobější prognózou. Ty totiž těžko prokáží, že se jejich zdravotní stav v případě vyhoštění „rychle zhorší“.

Je otázkou, jaký bude další vývoj judikatury pro tuto problematiku. Je zřejmé, že dnes již soudy nenahlížejí na těžce nemocné osoby tak přísně jako dříve. Přesto soudní orgány uměle vytvářejí bezdůvodné rozdíly mezi těžce nemocnými a jinými osobami, které se domáhají ochrany *non-refoulement*. Tento jev se objevuje nejen v judikatuře ESLP, ale i v případě evropského práva. SDEU sice přiznal opravným prostředkům odkladný účinek a stanovil členským státům povinnost zajistit v průběhu řízení nejen neodkladnou zdravotní péči, ale i povinnost zabezpečit základní potřeby osob. Na druhé straně odmítnutím poskytnutí věcné ochrany na úrovni Evropské unie, tedy možnosti získat statut podpůrné ochrany, je odřízl od účasti na systému veřejného zdravotního pojištění. Již dříve soudce ESLP Cabral Barreta vyslovil názor, že nucení vážně nemocného žadatele o azyl zůstat celý život nelegálním migrantem, takže nemůže plně čerpat výhody ze systému sociálního zabezpečení, je samo o sobě v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Dnes je takový názor pouze odrazem možné judikatorní

budoucnosti, ale je možné věřit, že rozhodnutí jako *Paposhvili v. Belgium* a *C. K. and others v. Republika Slovenija* jsou „prvními vlaštovkami“. Lze doufat, že další rozhodnutí přinesou odstranění nedostatků v podobě kritérií velmi výjimečných okolností, rychlého zhoršení a odepření věcné ochrany na úrovni práva EU, soudy se budou držet společných kritérií a judikatura se tak konečně sjednotí.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. Praha: Leges, 2016. 608 s.
- ČAPEK, Jan. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1995. 642 s.
- ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 840 s.
- ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 161 s.
- DAVID, Vladislav a kol. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 448 s.
- HARRIS, David a kol. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2009. 902 s.
- LEACH, Philip. *Taking a case to the European Court of Human Rights*. 3. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2011. 619 s.
- POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 533 s.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 170 s.
- ŠTURMA, Pavel. *Úvod do Evropského práva ochrany lidských práv*. 1. vydání. Praha: REGLETA, s.r.o., 1994. 130 s.
- TOMÁŠEK, Michal a kol. *Europeizace trestního práva*. Praha: Linde Praha a.s., 2009. 459 s.

Komentáře k zákonům

- KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. 1660 s.

- WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 906 s.

Odborné články

- HÁJEK, Michal. Zdravotní stav coby důvod ochrany cizince. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, roč. 25, č. 3, s. 437 – 454.
- MALÍŘ, Jan. Právo na přístup ke zdravotní péči z hlediska evropského práva lidských práv. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 21, s. 740 – 748.
- MANTOUVALOU, Virginia. N v UK: No Duty to Rescue the Nearby Needy ?. *The Modern Law Review*, 2009, roč. 72, č. 5, s. 815 – 828.
- NĚMČÁK, Vítězslav. K judikatuře Evropského soudu pro lidská práva v případech vyhoštění. *Správní právo*, 2011, roč. XLIV, č. 4, s. 193 – 208.
- POLÁŠEK, Jan. ESLP k použití zásady zákazu vyhoštění a navrácení ze zdravotních důvodů. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2017, roč. 9, č. 1, s. 21 – 22.
- POMAHAČ, Richard. Bensaid v. Spojené království. *Evropské právo*, 2001, č. 5, s. 4.
- STOYANOVA, Vladislava. How Exceptional Must 'Very Exceptional' Be? Non-Refoulement, Socio-Economic Deprivation and Paposhvili v Belgium. *International Journal of Refugee Law*, 2017, roč. 29, č. 4, s. 580 – 616.
- ŠIMONOVÁ, Kateřina. Riziko zhoršení zdravotního stavu jako důvod pro pozastavení dublinského transferu. *Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci*, 2017, roč. 9, č. 3, s. 13 – 15.

Internetové zdroje

- ANDERSON, Adrienne. *Comment on Paposhvili v Belgium and the Temporal Scope of Risk Assessment* [online]. ejiltalk.org, 21. ledna 2017 [cit. 7. října 2017]. Dostupné na <<https://www.ejiltalk.org/comment-on-paposhvili-v-belgium-and-the-temporal-scope-of-risk-assessment/>>.
- Masarykův onkologický ústav [online]. mou.cz [cit. 25. října 2019]. Dostupné na <<https://www.mou.cz/c46-kaposiho-sarkom/di58>>.

- PERONI, Lourdes. *Grand Chamber Hearing in Paposhvili v. Belgium: The End of N. v. the UK?* [online]. strasbourgobservers.com, 24. září 2015 [cit. 7. října 2017]. Dostupné na <<https://strasbourgobservers.com/2015/09/24/grand-chamber-hearing-in-paposhvili-v-belgium-the-end-of-n-v-the-uk/#more-2988>>.
- PERONI, Lourdes, PEERS, Steve. *Expulsion of seriously ill migrants: a new ECtHR ruling reshapes ECHR and EU law* [online]. eulawanalysis.blogspot.com, 10. ledna 2017 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2017/01/expulsion-of-seriously-ill-migrants-new.html>>.
- VÁLOVÁ, Irena. *ESLP soudil humanismus Západu: Belgie vystavila umírajícímu přistěhovalci zákaz pobytu na deset let* [online]. ceska-justice.cz, 27. prosince 2016 [cit. 7. září 2018]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2016/12/eslp-soudil-humanismus-zapadu-belgie-vystavila-umirajicimu-pristehovalci-zakaz-pobytu-na-deset-let/>>.

Soudní rozhodnutí

- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 18. ledna 1978, *Ireland v. UK*, stížnost č. 5310/71.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 9. října 1979, *Airey v. Ireland*, stížnost č. 6289/73.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 7. července 1989, *Soering v. UK*, stížnost č. 14038/88.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 20. března 1991, *Cruz Varas and others v. Sweden*, stížnost č. 15576/89.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 15. listopadu 1996, *Chahal v. UK*, stížnost č. 22414/93.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 2. května 1997, *D. v. UK*, stížnost č. 30240/96.

- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 28. července 1999, *Selmouni v. France*, stížnost č. 25803/94.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 6. května 2001, *Bensaid v. UK*, stížnost č. 44599/98.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 12. října 2005, *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, stížnost č. 36378/02.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 8. března 2007, *Collins and Akaziebie v. Sweden*, stížnost č. 23944/05.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 27. května 2008, *N. v. UK*, stížnost č. 26565/05.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 1. června 2010, *Gäfgen v. Germany*, stížnost č. 22978/05.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 16. dubna 2013, *Aswat v. UK*, stížnost č. 17299/12.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 13. prosince 2016, *Paposhvili v. Belgium*, stížnost č. 41738/10.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. července 2007, sp. zn. 2 Azs 30/2007.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3. června 2016, sp. zn. 5 Azs 50/2015.
- Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 17. února 2009, *Meki Elgafaji and Noor Elgafaji v. Staatssecretaris van Justitie*, C-465/07.
- Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Mohamed M'Bodj v. État belge*, C-542/13.
- Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 18. prosince 2014, *Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve v. Moussa Abdida*, C-562/13.
- Soudní dvůr Evropské unie: Rozsudek ze dne 16. února 2017, *C. K. and Others v. Republika Slovenija*, C-78/16 PPU.

Legislativní akty

- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 [online]. echr.coe.int, [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>.
- Listina základních práv Evropské unie č. 2012/C 326/02 ze dne 12. prosince 2007. Úř. věst. C 326, 26. října 2012, s. 391 – 407.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady 604/2013 ze dne 26. června 2013 kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o mezinárodní ochranu podané státním příslušníkem třetí země nebo osobou bez státní příslušnosti v některém z členských států. Úř. věst. L 180, 29. června 2013, s. 3 – 59.
- Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany. Úř. věst. L 304, 30. září. 2004, s. 12 – 23.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navrácení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Úř. věst. L 348, 24. prosince 2008, s. 98 – 107.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/95/EU ze dne 13. prosince 2011 o normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli požívat mezinárodní ochrany, o jednotném statusu pro uprchlíky nebo osoby, které mají nárok na doplňkovou ochranu, a o obsahu poskytnuté ochrany. Úř. věst. L 337, 20. prosince 2011, s. 9 – 26.
- Smlouva o Evropské unie (konsolidované znění). Úř. věst. C 202/1, 7. června 2016, s. 13 – 388.
- Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění). Úř. věst. C 202/1, 7. června 2016, s. 1 – 388.

- Statut Rady Evropy [online]. coe.int, [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680935bd0>>.
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání ze dne 10. prosince 1984 [online]. osn.cz [cit. 9. prosince 2019]. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf>>.
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 326/1996 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Ostatní

- Doporučení Komise (EU) 2017/2338 ze dne 16. listopadu 2017 o zavedení společné „příručky k navracení osob“, kterou mají příslušné orgány členských států používat při plnění úkolů souvisejících s navracením osob. Úř. věst. L 339, 19. prosince 2017, s. 83 – 159.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 6. května 2001, Bensaid v. UK- separate opinion, stížnost č. 44599/98.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 27. května 2008, N. v. UK- separate opinion, stížnost č. 26565/05.
- Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 13. prosince 2016, Paposhvili v. Belgium, stížnost č. 41738/10. KOPA, Martin, dostupné na ASPI (JUD352726CZ).
- Soudní dvůr Evropské unie: Posudek ze dne 18. prosince 2014, Slučitelnost uvedeného návrhu se Smlouvou o EU a Smlouvou o FEU, 2/13.
- Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, Centre public d’action sociale d’Ottignies-Louvain-la- Neuve v. Moussa Abdida, C-562/13.
- Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, C. K. and Others v. Republika Slovenija, C-78/16 PPU.

- Soudní dvůr Evropské unie: Stanovisko generálního advokáta, Mohamed M'Bodj v. État belge, C-542/13.

Abstrakt a klíčová slova

Diplomová práce se zaměřuje na použití principu *non-refoulement* při vyhošťování nebo vydávání těžce nemocných osob. Zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení, zakotvený v článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, představuje jedno z fundamentálních lidských práv, které má absolutní povahu a je považováno za *ius cogens*. Práce sleduje tuto problematiku v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie, kde však z důvodu užívání různých kritérií dochází k odlišnému rozhodování obdobných případů, jehož důsledkem je porušování principu právní jistoty. Jak je výše uvedeno, zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení má absolutní povahu, a proto tato diplomová práce přináší argumentaci, proč nelze připustit vyvažování zmiňovaného zákazu jinými právy ani jeho podrobování testu proporcionality. Diplomová práce analyzuje několik rozhodnutí zmiňovaných soudů týkajících se vyhošťování nebo vydávání těžce nemocných osob, u nichž vyvstávají pochybnosti, zda výše uvedené bylo dodrženo. Práce se především soustředí prostřednictvím rozboru judikatury na vymezení kritérií, která by měla být národními a mezinárodními orgány zohledněna při rozhodování o vyhoštění nebo vydání těžce nemocných osob s ohledem na absolutní povahu článku 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Klíčová slova: zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení – princip *non-refoulement* – těžce nemocná osoba – Evropský soud pro lidská práva – Soudní dvůr Evropské unie – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod – Listina základních práv Evropské unie – vyhošťování – vydávání.

Abstract and key words

The thesis focuses on the application of the principle of *non-refoulement* to the expulsion or extradition of seriously ill persons. The prohibition of torture, inhuman and degrading treatment, enshrined in Article 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, constitutes one of the fundamental human rights which is absolute and is considered as *ius cogens*. This thesis presents a research on this issue in the case law of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union. However, the thesis notes that due to the use of different criteria, different decisions are taken in similar cases resulting in a violation of the principle of legal certainty. As mentioned above, the prohibition of torture, inhuman and degrading treatment is absolute. Therefore, this thesis argues why it is not possible to counterbalance the prohibition with other rights or to subject it to the proportionality test. The thesis examines several decisions of the two courts concerning the expulsion or extradition of seriously ill persons. In these cases, there are doubts whether the judgement fully conformed with the afore-mentioned principles. In particular, this thesis aims, by analysing case-law, to define criteria that should be followed by national and international authorities when deciding on the expulsion or extradition of seriously ill persons, taking into account the absolute nature of Article 3 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Key words: prohibition of torture, inhuman and degrading treatment – the principle non-refoulement – seriously ill person – the European Court of Human Rights – the Court of Justice of the European Union – the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms – the Charter of Fundamental Rights of the European Union – expulsion – extradition.